

ביצה פרק ראשון ביצה שנולדה ביום טוב

(ביצה ב, א)

משנה:

ביצה שנולדה ביום טוב:

בית שמאי אומרים תאכל,

ובית הלל אומרים לא תאכל (בו ביום); (בגמרא מפרש טעמא);

בית שמאי אומרים: שאור בכזית, וחמץ בככותבת (תמרה),

ובית הלל אומרים: זה וזה בכזית;

השוחט היה ועוף ביום טוב: בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה,

ובית הלל אומרים: לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום;

ומודים שאם שחט - שיחפור בדקר (פיל"א בלע"ז) ויכסה, (כדמפרש טעמא בגמרא: כשיש לו דקר נעוץ מבעוד יום), שאפר כירה מוכן הוא (בגמרא בעי: מאי קאמר?). (משום דהני תלת מילי הוו מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל גבי יום טוב - תנא להו גבי הדדי, ובגמרא מפרש טעמיהו.)

גמרא:

במאי עסקינן? אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה (שאינה מוקצת) - מאי טעמייהו דבית הלל: אוכלא דאפרת הוא (רש"י: אוכל שנפרד, וחבירו במנחות 'חבורי אוכלין כמאן דמפרתי דמו', וכן בשחיטת חולין (דף ע"א); תוספות: פירוש: אוכל הנפרד מן האוכל הוא: דהביצה שנולדה - נפרדה היא מן התרנגולת, ואי בעי שחיט לה ואכיל כל שבגוה); אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים? מאי טעמייהו דבית שמאי: מוקצה היא! ומאי קושיא? דלמא בית שמאי לית להו מוקצה (דדלמא כרבי שמעון סביא להו דאמר בפרק 'כירה' (שבת דף מד, א) 'מותר השמן שבנר ושבקערה אסור, ורבי שמעון מתיר')? קא סלקא דעתין? אפילו מאן דשרי במוקצה - בנוולד אסור (להכי פרכינן 'מאי טעמייהו דבית שמאי': דקא סלקא דעתין דאפילו לרבי שמעון דשרי במוקצה, בנוולד אסור: דאילו במוקצה סביא ליה לא מקצי איניש מדעתיה מידי דחזי ליה, אבל נולד לא הוה ידע דנהוי דעתיה עלויה)! מאי טעמייהו דבית שמאי?

אמר רב נחמן: לעולם בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ודאית ליה מוקצה אית ליה נולד, ודלית ליה מוקצה לית ליה נולד; בית שמאי כרבי שמעון ובית הלל כרבי יהודה.

ומי אמר רב נחמן הכי (דבית הלל כרבי יהודה)? והתנן [שבת פ"א מ"ג]: 'בית שמאי אומרים: מגביהין (בשבת) מעל השלחן עצמות (שאינן ראויין לאכילה) וקליפין (וקליפי אגוזים, ולא חיישינן למוקצה), ובית הלל אומרים: (אין מטלטלין אותן בידיים שמוקצה הן, אלא) מסלק את הטבלא כולה (שיש תורת כלי עליה) ומנערה', ואמר רב נחמן: אנו אין לנו (בשיטת משנה זו לפי שמוחלפת שיטתה) אלא (כך שמעתי מרבתינו): בית שמאי כרבי יהודה (ומחמרי), ובית הלל כרבי שמעון!

אמר לך רב נחמן: גבי שבת - דסתם לן תנא כרבי שמעון, דתנן [שבת פ"ב מ"ד]: 'מחתכין את הדלועין (תלושין) לפני הבהמה (ולא אמרינן טרחא דלאו צורך הוא), ואת הנבלה לפני הכלבים (ואף על פי שנתנבלה בשבת, דבין השמשות לא היתה עומדת לאכילת כלבים - אפילו הכי שרי: דלית לן מוקצה בשבת!)' (הלכך: מגביהין מעל השלחן - דמירי בשבת -) מוקים לה לבית הלל כרבי שמעון (כי היכי דלא תקשי הלכתא אהלכתא, דקיימא לן הלכה כסתם משנה וקיימא לן הלכה כבית הלל), אבל

(ביצה ב, ב)

גבי יום טוב - דסתם לן תנא (רבי) כרבי יהודה (דאשכחן דסתם כרבי

יהודה), דתנן [ביצה פ"ד מ"ג]: 'אין מבקעין עצים (ביום טוב, לא) מן הקורות (הסדורות זו על גב זו בקרקע ועומדות לבנין) ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב (ואף על פי שעומדת מעכשיו להיסק, הואיל ובין השמשות לאו להכי קיימא: כיון דאתקצאי לבין השמשות - אתקצאי לכולי יומא)' (אלמא אית לן מוקצה ביום טוב, הלכך) מוקים לה (רב נחמן למתניתין) לבית הלל כרבי יהודה (דאיירי ביום טוב, ובית הלל כרבי יהודה, ובעומדת לגדל ביצים, ומשום מוקצה).

(תוספות מסכת ביצה דף ב עמוד ב ד"ה גבי שבת דסתם לן תנא כרבי שמעון: ותימה: והא הוי 'סתם ואחר כך מחלוקת', דהא פליג רבי יהודה במתניתין, ואמר: אם לא נתנבלה בערב שבת - אסור, ואין הלכה כסתם, דכי האי גונא חשיב 'סתם ואחר כך מחלוקת' בפרק י"ש

נוחלין' (בבא בתרא דף קכב, ב ושם) גבי מלתיה דרבי יוחנן בן ברוקה, דפריך 'סתם ואחר כך מחלוקת היא'!

ויש לומר דהתם סמיך א'ועוד מאי', אלא דפריך בתר הכי, וכן פירש שם בקונטרס; אבל לעולם מהני הסתם להיטות רבים, והוי רבים רבי שמעון, והוי יחיד רבי יהודה, והלכתא כרבים כתנא קמא, דהיינו רבי שמעון!

ואי תימא גבי שבת נמי סתם לן כרבי יהודה, כי האי דתנן (שבת פ"ג מ"ו, דף מד, א): 'מטלטלין נר חדש אבל לא ישן, ורבי שמעון מתיר' והואיל ואוסר מוקצה מחמת מיאוס - כל שכן מחמת איסור - דהכי אמרינן התם; ויש לומר דהאי סתמא עדיפא, הואיל ונשנית משנה בסתם לבסוף פרק 'מי שהחשיך' (בבא בתרא דף קנו, ב ושם)

מכדי מאן סתמיה למתניתין? - רבי (הוא סדר המשנה, וכשראה דברי חכם וישרו בעיניו - שנאן סתם, ולא הזכיר שם אומרו עליהן, כדי שלא יהו שנויה מפי יחיד, ונראין כאילו נשנו מפי המרובים ויעשו כמותן); מאי שנא בשבת דסתם לן כרבי שמעון ומאי שנא ביום טוב דסתם לן כרבי יהודה?

אמרי: שבת, דחמירא ולא אתי לזלזולי בה (אי מקילין בה חדא קולא לא אתי לאקולי בה טפי) - סתם לן כרבי שמעון, דמיקל; יום טוב דקיל ואתי לזלזולי ביה - סתם לן כרבי יהודה, דמחמיר. במאי אוקימתא? בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ומשום מוקצה? אי הכי, אדמפלגי בביצה - לפלגו בתרנגולת? להודיען כחן דבית שמאי, דבנולד שרי;

ולפלוגי בתרנגולת להודיען כחן דבית הלל דבמוקצה אסרי? וכי תימא 'כח דהתירא עדיף' (טוב לו להשמיענו כח דברי המתיר, שהוא סומך על שמועתו ואינו ירא להתיר, אבל כח האוסרין אינה ראייה: שהכל יכולין להחמיר, ואפילו בדבר המותר), ונפלוג בתרוייהו: 'תרנגולת העומדת לגדל ביצים, היא וביצתה: בית שמאי אומרים תאכל, ובית הלל אומרים לא תאכל'! אלא אמר רבה: לעולם בתרנגולת העומדת לאכילה וביום טוב שחל להיות אחר השבת עסקינן, ומשום הכנה (דאסרי לה בית הלל, כדמפרש ואזיל), וקסבר רבה כל ביצה דמתילדא האידנא - מאתמול גמרה לה (ואף על גב דבידי שמים הוא - אסור, דבעינן כל סעודות שבת וסעודות יום טוב שיהו מזומנות ומוכנות מבעוד יום של חול);

ורבה (דאסר בהכנה שאינה בידיים ממש) לטעמיה, דאמר רבה (בפסחים דף מז, ב), ויליף מהכא דמוקצה דאורייתא): מאי דכתיב (שמות מז, ט) 'והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו [והיה משנה על אשר ילקטו יום יום] (והכינו = והזמינו, כגון "מכאן אני אוכל למחר"; דאי משום הכנה בידיים ולומר שיאפו ויבשלו מבעוד יום - בהדיא כתיב [שמות מז, כג] את אשר תאפו אפו [ואת אשר תבשלו בשלן], אלא הזמנה בפה קאמר, וכתיב ביום הששי וסתם [יום] ששי חול הוא, ואחשבה רחמנא לסעודת שבת שיוזמינה מבעוד יום ובחול)? - חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב, ואין יום טוב מכין לשבת (ויום טוב נמי קרוי 'שבת' ובעיא סעודתו הזמנה, והזמנתה בחול), ואין שבת מכינה ליום טוב. (אבל סעודת חול לא חשיבא ולא שייכא בה הזמנה, הלכך באחד בשבת בעלמא לית לן למיסר ביצה שנולדה ביה משום דאתכן בידי שמים, דסעודת חול לא אצרכה רחמנא זמון מבעוד יום, דלא שייך בה מוקצה.)

(ואין יום טוב מכין לחברו' לא גרסינן במלתיה דרבה, דהא קרא קא דריש, ושני ימים רצופים בתורה לא אשכחן, דמספיקא עבדינן להו);

אמר ליה אביי: אלא מעתה, יום טוב בעלמא (שאינו אחר שבת) תשתרי (לגמוע ביצה חיה שנולדה בו)?

גזרה משום יום טוב אחר השבת;

שבת דעלמא תשתרי?

גזרה משום שבת אחר יום טוב;

ומי גזרינן (ומי אחמור רבנן בביצה למגזר היתרא משום איסורא)? והא תניא [תוספותא ביצה פ"א הלכה ב [ליברמן]]: 'השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות -

מותרות לאכלן ביום טוב', ואם איתא ליגזר משום הנך דמתילדן

ביומיהן? (ואי תימא הויא לה גזרה לגזרה: דהנך דמתילדין ביומיהם נמי אינן אסורות אלא משום גזרה דיום טוב אחר השבת! - תריץ: הא מצי לאוקומי ביום טוב אחר השבת, דהשתא איכא למיגזר אטו הנך דמתילדין ביומיהם; ואשמועינן הך מתניתין דאפילו ביום טוב אחר השבת מותרות הואיל ואינן נולדות, ומשום הנך דמתילדן ליכא למגזר, דמילתא דלא שכיחא הוא; בשם רבינו; והא דאמרינן בכולי הש"ס שאין גוזרין גזרה לגזרה - מהאי קרא נפקא [נספא אחרי מות פרשתא ט פרק יג הלכה כב]: ושמרתם את משמרת יום קדש - עשו משמרת - כלומר: גזרה - למשמרתי = לתורתי, ולא משמרת למשמרת: שלא יעשו גזרה לגזרה) אמר ליה: ביצים גמורות במעי אמן מילתא דלא שכיחא היא, ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן.

רב יוסף אמר: (טעמא דביצה בתרנגולת העומדת לאכילה): גזרה משום פירות

הנושרין. (וכדאוקימנא ובית הלל דאסרי משום פירות הנושרין מן האילן בשבת; וקא סלקא דעתך השתא גזרה היא משום פירות הנושרין דלא נכלינהו, דהא נמי לפירות הנושרין מן האילן דמיא: שאף זו פרי הנושר!)

אמר ליה אביי: פירות הנושרין טעמא מאי?

(ביצה ג, א)

גזרה שמא יעלה ויתלוש (דהוה איסורא דאורייתא, דהיינו קוצר, שהוא אב מלאכה); היא גופה גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה?

כולה חדא גזרה היא (לא שתהא זו גזרה דלא ליתי לידי פירות הנושרין, אלא כשנמנו וגזרו על פירות הנושרין - אף ביצה היתה במשמע, ואף על גב דלית בה משום תלישה, מיהו מכלל גזרת חכמים היתה, שאף היא פרי הנושר);

רבי יצחק אמר: גזרה משום משקין שזבו (דקיימא לן אסורין לבו ביום, כדתנן זאמ' יצאו מעצמן אסורין' (שבת פ"ב מ"א, דף קמ"ג), וביצה נמי דמיא להו: שזבה ויצאת ממקום שהיתה בלועה).

אמר ליה אביי: משקין שזבו, טעמא מאי? - גזרה שמא יסחוט (וסחית פירות - תולדה דדש היא: שמפרקן מתוך זג שלהן, כמפרק תבואה מקש שלה); היא גופה גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה?

כולה חדא גזרה היא (כדפרישית: כשגזרו על משקין שזבו - אף ביצה היתה במשמע). כולהו (רבה דאוקי מתניתין משום הכנה, ורב יוסף ורבי יצחק דאוקמהו משום גזרה) כרב נחמן לא אמרי (משום מוקצה), כי קושיין (כדפרכין לעיל: ליפלגו בתרוייהו); כרבה נמי לא אמרי: הכנה לית להו; אלא רב יוסף מאי טעמא לא אמר כרבי יצחק?

אמר לך: ביצה אוכלא ופירות אוכלא, לאפוקי משקין דלאו אוכלא (הלכך כשגזרו על משקין שזבו - לא היתה ביצה במשמע, שהרי אינה משקה; אבל בכלל פירות הנושרין היתה);

ורבי יצחק, מאי טעמא לא אמר כרב יוסף?

אמר לך: ביצה בלועה (בתוך התרנגולת חבה לחוץ) ומשקין בלועין (בחרצו, וְבִין לחוץ), לאפוקי פירות דמגלו וקיימו (הלכך נשירת הביצה לאו בכלל נשירת הפירות);

ואף רבי יוחנן סבר גזרה משום משקין שזבו, דרבי יוחנן רמי דרבי יהודה אדרבי יהודה, ומשני: תנן [שבת פ"ב מ"א]: 'אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין ואם יצאו מעצמן אסורין' (בו ביום, גזרה שמא יסחוט); רבי יהודה אומר: אם לאוכלין (הן מכונסין הפירות הללו) - היוצא מהן מותר (בו ביום: דכיון דלא נחא ליה בהני משקין - ליכא למגזר שמא יסחוט), ואם למשקין - היוצא מהן אסור' אלמא (מדקאמר אם לאוכלין - היוצא מהן מותר) כל אוכלין לרבי יהודה (בדבר היוצא מהן) אוכלא דאפרת הוא (ואינו בכלל גזרת משקין שזבו); ורמינהו: 'ועוד אמר רבי יהודה' (במסכת ערובין פ"ג מ"ח): (לעיל מיניה תנן: ראש השנה שהיה ירא שמא תתעבר ויהיו שני ימים טובים, מערב אדם שני ערובין כו' - להא מלתא הוי שתי קדושות: היתה לו כלכלה של פירות טבל ושכח ולא עישר מערב יום טוב, ותנן [פ"ה מ"ב] 'אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב') מתנה אדם על כלכלה של פירות ביום טוב ראשון ואוכלה בשני (מעשר ביום טוב בתנאי, ואומר "אם היום חול ולמחר קדש - יהיו אלו תרומה ומעשרות על אלו, ואם היום קדש - אין בדברי כלום", ונותן בהן סימן, ולמחרת חוזר ואומר כן: "אם היום חול ואתמול קדש - יהיו אלו תרומה על השאר, ואם היום קדש ואתמול חול - הרי נעשה תרומה מאתמול", וממה נפשך נתקנו - דקסבר שתי קדושות הן: אחד חול ואחד יום טוב, ולא ידעינן הי חול והי יום טוב), וכן ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני (הווי שתי קדושות האחד חול והאחד יום טוב והנולדה בראשון מותרת בשני, אבל לא בראשון, דשמא קדש הוא, ואין בדבריו כלום); פשני אין, בראשון לא (אלמא כל מידי דוב ממקומו ביום טוב ואפילו אוכלא אסור)! ומשני רבי יוחנן: מוחלפת השיטה (שיטת המשנה דאין סוחטין ואיפוך דרבי יהודה לרבנן); ומדקא מרמי (רבי יוחנן) להו (משקין שזבו וביצה) אהדדי - שמע מינה חד טעמא הוא (ומאן דאסר בהא אסר בהא, ודשרי בהא שרי בהא)!

(ביצה ג, ב)

רבינא אמר: (הא דקאמר רבי יוחנן 'מוחלפת השיטה') לעולם לא תיפוך, ורבי יהודה לדבריהם דרבנן קאמר להו: לדידי אפילו בראשון נמי שריא, דאוכלא דאפרת הוא (וכיון דמשום סחיטה ליכא משום משקין שזבו נמי ליכא בעומדת לאכילה), אלא לדידכו (דאסריתו לה אף בשני, נהי נמי דאית לכו בביצה גזירת משקין שזבו ואפילו בתרנגולת העומדת לאכילה) אודו לי מיהת דבשני שריא דשתי קדושות הן (דחד מינייהו חול הוא)! ואמרי ליה רבנן: לא! קדושה אחת היא (ולא דמו לשאר ימים טובים: דהנך לאו משום ספקא אתקון, דאף בזמן בית דין היו עושין אותם שני ימים אם באו עדים מן המנחה ולמעלה [כדאמרין בראש השנה דף ל"ב])!

רבינא בריה דרב עולא אמר: (רבי יהודה אדרבי יהודה מעיקרא לא תקשי: הכא (דהא דקאמר 'בשני אין בראשון לא') - בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ורבי יהודה לטעמיה, דאית ליה מוקצה (ולא משום משקין שזבו)).

מיתבי (אהנך אמוראי קמאי דאפלוג בטעמא דבית הלל דמתניתין): **'אחד ביצה שנולדה כשכת ואחד ביצה שנולדה כיום טוב אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי** (פי צלוחית), **ולא לסמוך בה כרעי המטה** (זוקפה כנגד חודה וסומך בה), **אבל כופה עליה את הכלי כשכיל שלא תשבר** (ואף על גב דהיא אינה ניטלת - מטלטלין את הכלי לצורכה, ולאפוקי מדרכי יצחק דאמר (שבת דף מג, א) **אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת**, ואיהו מוקי לה בצריך למקומו של כלי), **וספיקה** (של זו) **אסורה** (קא טלקא דעתך ספק נולדה ביום טוב ספק בחול - אסורה ביום טוב), **ואם נתערכה באלף כולן אסורות**; בשלמא לרבה דאמר משום הכנה - הוי ספיקא דאורייתא, וכל ספיקא דאורייתא לחומרא; אלא לרב יוסף ולרבי יצחק דאמרי משום גזרה, ספיקא דרבנן היא (דאפילו ודאי - משום גזירה הוא דאתסר, וכי הויא לה ספיקא הוי ספק במידי דאסור מדרבנן), **וכל ספיקא דרבנן לקולא**!?

סיפא אתאן לספק טרפה (ספק נולדה מתרנגולת טרפה, ולא ביום טוב קאי; ואידי דאיירי באיסור ביצה - איירי נמי בהא);

אי הכי אימא סיפא: 'נתערכה באלף כולן אסורות'; אי אמרת בשלמא ספק יום טוב ספק חול - הוי דבר שיש לו מתירין (שיכול לאכלו אחר יום טוב בהיתר גמור), **וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל** (ואף על גב דמדאורייתא חד בתרי בטיל, דכתיב (שמות כג, א) **אֲחֲרֵי רַבִּים לְהִטָּה** - אחמור רבנן: הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן - לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול), **אלא אי אמרת ספק טרפה - דבר שאין לו מתירין היא, ותבטל ברובא! וכי תימא ביצה חשובה ולא בטלה - הניחא למאן דאמר (לקמן) 'כל שדרכו לימנות' שנינו (במשנת ערלה, כדלקמן; דלא בטיל; משמע: כל דבר שיש בני אדם המקפידין עליו מפני חשיבותו למוכרו במנין; ביצה נמי הרבה מוכרין אותה במנין), אלא למאן דאמר 'את שדרכו לימנות' (דמשמע את המיוחד לכך: שאין אדם מוכרו באומד) 'שנינו, מאי איכא למימר' (הרי ביצה הרבה נמכרת באומד בלא מנין) ?**

דתנן [תרומות פ"י מ"י]: **'מי שהיו לו חבילי תלתן** (מין קטנית למתק קדירה; פילוג'ר בלע"ז) **של כלאי הכרם - ידלקו** (כדין כלאי הכרם, שנאמר (דברים כב, ט) **פֶּן תִּקְדָּשׁ - תּוֹקֵד אֲשֶׁר, דְּאִסִּירִי בִּהְנֵאָה**); **נתערכו באחרות ואחרות באחרות - כולן ידלקו, דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: יעלו באחת ומאתים** (אם נתערב אחד מהן במאתים של היתר - יעלה אחד מהן וידלק, והשאר מותרין; וזה שיעור ביטול כלאים וערלה: באחד ומאתים); **שהיה רבי מאיר אומר: את שדרכו למנות מקדש** (כלומר: להכי אמר רבי מאיר כולן ידלקו, ולית להו ביטול: שהיה רבי מאיר אומר: הואיל ודרכן לימנות - אין בטילן, ומקדשין לאסור כל המתערבין בהן), **וחכמים אומרים: אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד** (כל פירות שבעולם בטלים חוץ מששה דברים הללו המנויין כאן שהן חשובין מאד); **רבי עקיבא אומר שבעה; ואלו הן: אגוזי פוך ורמוני כאדן** (פרך ובאדן - מקומות הן), **וחביות סתומות, וחלפי תרדין, וקלחי כרוב** (קלחי כרובין גדולים עם עלין שלהן, וכרוב של ארץ ישראל היה גדול כאילו, כדאמרינן בכתובות (דף ק"א, ב), **ודלעת יונית; רבי עקיבא מוסיף אף ככרות של בעל הבית; הראוי לערלה - ערלה** (אותן שהן מין אילן וערלה נוהגת בהן - מקדשין את ערוביהן משום ערלה), **הראוי לכלאי הכרם** (כגון חלפי תרדין וקלחי כרוב וככרות שאינן מין אילן - מקדשין ערוביהן באיסור) **כלאי הכרם**, **ואתמר עלה: רבי יוחנן אמר: 'את שדרכו למנות' שנינו** (במילתיה דרבי מאיר), **ורבי שמעון בן לקיש אמר: 'כל שדרכו למנות' שנינו; הניחא לרבי שמעון בן לקיש** (איכא לאוקמא לברייתא דלעיל, דקתני 'ביצה לא בטלה' - כרבי מאיר), **אלא לרבי יוחנן מאי איכא למימר?**

אמר רב פפא: האי תנא (דלעיל) - תנא דליטרא קציעות הוא, דאמר: כל דבר שבמנין אפילו בדרבנן (כגון ליטרא קציעות דאיירי בתרומת פירות דרבנן) לא בטיל (כדמפרש לקמיה), **וכל שכן** (ביצה טרפה) **בדאורייתא,**

דתניא [תוספתא תרומות פ"ה הלכה י"א גליברמן]: **'ליטרא קציעות** (קציעות = תאנים שנתייבשו בשדה וקצען במקצוע, והוא שם כלי העשוי לכך) **שדרסה על פי עגול** (וחותכין בו עוקצי התאנים, ואחר כך דורסין אותם בכלי עגול, והן נדבקין יחד ונעשין כגבינה, והוא נקרא 'עגולי דבילה', וכשבאין למוכרן מפרידן במגרפה ומוכרן במשקל ליטרא) (גירסת רש"י - והיא גרסת המשנה תרומות פ"ד מ"י: **שדרסה על פי כלי ששמו 'עגול' שבו עושין העגולין**) **ואינו יודע באיזה עגול דרסה** (אבל יודע שעל פיו הוא ולא בתוכו), **על פי חבית ואינו יודע באיזו חבית דרסה, על פי כַּנְקָת** [ס"ג סל] **ואינו יודע באיזו כורת דרסה, רבי מאיר אומר** (כך נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע בדבר זה): **רבי אליעזר**

(ביצה ד, א)

אומר: (אף על פי שאין לטרות תחתונות בספק דמוע - מצטרפות התחתונות אל הפומין של כל העגולין הללו: אם אין כאן מאה פומין של היתר שיהא בהן כדי להעלות פי האיטור באחד ומאה) **רואין את העליונות כאילו הן פרודות והתחתונות מעלות את העליונות** (רואין כאילו ליטרות של כל הפומין פרודות מעל הפומין ומעורבות בשל שולים, ונמצאו כולם בספק הדמוע, ומצטרפות התחתונות להעלות את ליטרא שעל הפה: דהואיל ותרומת פירות דרבנן - מקילים בהעלאתם); **רבי יהושע אומר:** **אם יש שם מאה פומין** (של היתר לבד פומין של אסור) - **יעלו** (מעלין אותן באחד ומאה), **ואם לאו - הפומין אסורין** (ואין השולים מועילין לבטל הפומין הואיל ואינן בספק הדמוע) **והשולים מותרין**; **רבי יהודה אומר** (לא כן נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע, אלא כן נחלקו): **רבי אליעזר אומר:** **אם יש שם מאה פומין יעלו**, **ואם לאו הפומין אסורין והשולים מותרין**; **רבי יהושע אומר:** **אפילו יש שם שלש מאות פומין** (וכולן בכלל הספק) - **לא יעלו** (אין מעלין את היחיד, הואיל ופומי הכלי דבר שיש בו מנין הוא לא בטלי, ואפילו בדרבנן); (אבל) **דרסה בעגול ואינו יודע באיזה עגול דרסה - דברי הכל יעלו**.

'דברי הכל' היינו פלוגתייהו!?
אמר רב פפא: **הכי קאמר:** **דרסה בעגול** (בתוך העגול, דעכשיו אינן נכרות שהרי מדובקות) **ואינו יודע באיזה מקום עגול דרסה:** **אי לצפונה אי לדרומה** (הואיל והשתא לאו בת מנין היא ולא מנכרא) - **דברי הכל יעלו**; (ותנא דלעיל*) **רבי יהודה ואליבא דרבי יהושע היא**; [*שממנו הקשו לעיל: **'אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביום טוב אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי, ולא לסמוך בה כרעי המטה, אבל כופה עליה את הכלי בשביל שלא תשבר, וספיקא אסורה, ואם נתערבה באלף כולן אסורות'**]
רב אשי אומר: (הא דקתני 'וספקא אסור') **לעולם ספק יום טוב ספק חול**, (ודקשיא לך לרב יוסף ולרבי יצחק ספק דרבנן הוא ולקולא - הכא אזלינן לחומרא הואיל ו) **הוי דבר שיש לו מתירין** (למחר), **וכל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל** (כגון ביצה, דגזרת פירות הנושרין היא - לא בטלה בתערובתה; וכי היכי דבבטולה מחמירין מהאי טעמא - בספקא נמי מחמירין מהאי טעמא).

תניא: **'אחרים אומרים משום רבי אליעזר: ביצה (אם נולדה ביום טוב) תאכל, היא ואמה'; במאי עסקינן? אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה - פשיטא, דהיא ואמה שריא** (כלומר: אם בא לומר כבית שמאי, לשמעין ביצה - אמה למה ליה פשיטא דשריא) **! אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים - היא ואמה אסורה** (דשמעינן לרבי אליעזר דאית ליה מוקצה, דתנן בפרק 'המביא' (לקמן פ"ד מ"ז, דף לז, א) **לבי אליעזר אומר: עומד אדם על המוקצה כו' אלמא הכנה בעי**) **!?**
אמר רבי זירא: **תאכל אגב אמה** (אם אוכלין את אמה היום - תאכל אף היא).

היכי דמי?
אמר אביי: **כגון שלקחה** (תרנגולת זו - קנאה) **סתם; נשחטה - הובררה דלאכילה עומדת; לא נשחטה - הובררה דלגדל ביצים עומדת**.
רב מרי אומר: **גוזמא קתני** (כאדם שרוצה להחזיק דבריו מדבר יתר, ובעומדת לאכילה קאמר, ונחלק על בית הלל האוסרים; ואמה לא איצטריכא ליה, אלא גזים ואמר מילתא יתירא: הכל יאכל גם את האב גם את האם), **דתניא:** **'אחרים אומרים משום רבי אליעזר: ביצה תאכל היא ואמה ואפרוח וקליפתו'; מאי 'קליפתו'?: אילימא קליפה ממש, קליפה בת אכילה היא? אלא אפרוח בקליפתו; עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בן יעקב** (רבי אליעזר בן יעקב אוסר אפרוחים שלא נפתחו עיניהם, ופליגי רבנן עליה, ולקמן מייתי לה בגמרא) **אלא היכא דיצא לאויר העולם, אבל היכא דלא יצא לאויר העולם לא פליגי! אלא 'אפרוח וקליפתו' גוזמא** (אף על פי דלא אפשר - גזים ואמר מילתא דטופיינא; גוזמא = דבר שנוי שאינו מתקבל) - **הכא נמי 'תאכל היא ואמה' גוזמא**.

אתמר: **שבת ויום טוב** (הסמוכין, והוא הדין ליום טוב ושבת): **רב אמר:** **נולדה בזה אסורה בזה, ורבי יוחנן אמר:** **נולדה בזה מותרת בזה**.
נימא קסבר רב קדושה אחת היא (הרי הן כיום אחד ארון)? **והאמר רב 'הלכה כארבעה זקנים ואליבא דרבי אליעזר, דאמר** (בערובין בפרק 'בכל מערבין' (דף לח, ב)) **שתי קדושות הן** (ומערב ליום אחד למזרח ולשני למערב) **!! אלא הכא בהכנה דרבה** (דאמר: הכנה בידי שמים מתסרא מיום טוב לשבת, דסעודת שבת בעיא הזמנה מיום חול מגזרת

(הכתוב) קמיפלגי: רב אית ליה הכנה דרבה, ורבי יוחנן לית ליה הכנה דרבה, כתנאי: 'נולדה בשבת' - תאכל כיום טוב; כיום טוב - תאכל בשבת; רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר: עדיין היא מחלוקת (בית שמאי ובית הלל בזה, כשם שנחלקו בו ביום או לא), שכית שמאי אומרים תאכל ובית הלל אומרים לא תאכל'.

אושפיזכניה (בעל הבית) דרב אדא בר אהבה הוו ליה הנך ביצים מיום טוב לשבת (היום נולדו והיה רוצה לאכלן למחר בשבת); אתא לקמיה, אמר ליה: מאי לאטווינהו (לצלותן) האידנא (מי אסירי בטלטול בו ביום או לא) וניכלינהו למחר?

אמר ליה: מאי דעתך (דפשיטא לך דלמחר מיהא שרו)? (משום דקיימא לן) רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן? (מיהו בטלטול האידנא אסירי, ד) אפילו רבי יוחנן לא קא שרי (לצלוחה היום) אלא לגומעה למחר (אם היה יום טוב קודם לשבת), אבל ביומיה לא (ואפילו בטלטול), והתניא (סייעתא): 'אחת ביצה שנולדה בשבת ואחת ביצה שנולדה כיום טוב, אין מטלטלין אותה לא לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כדעי המטה'.

אושפיזכניה דרב פפא - ואמרי לה ההוא גברא דאתא לקמיה דרב פפא - הוו ליה הנך ביצים משבת ליום טוב; אתא לקמיה, אמר ליה: מהו למכלינהו למחר?

אמר ליה: זיל האידנא ותא למחר, דרב לא מוקי אמורא עלויה (לא היה מעמיד מתורגמן לפניו לדרוש דרשה לרבים) מיומא טבא לחבריה (כלומר: משעשה היום יום טוב, דהיינו לאחר סעודה, עד מחר) משום שכרות (דרב אורויי היה מורי בדרשה שלו, כדאמרינן בכריתות, ושכור אסור להורות, דכתיב וְיִזְכֹּר אֶל תַּשֶּׁת (ויקרא יט), וכתיב וְלִהְיוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שם, פסוק יא));

כי אתא למחר - אמר ליה:

(ביצה ד, ב)

איכו השתא אשתלאי (אם הוריתי לך אתמול בשכרותי שכחתי ושגגתי) ואמרי לך (והייתי מורה בו היתר, משום דקיימא לן בשאר דוכתי) 'רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן' (עכשיו יפה דחיתך עד היום ונזכרתי); הא אמר רבא (לקמן (דף ה, ב)): הלכתא כותיה דרב בהני תלת (שאמר לענין ביצה זו משבת ויום טוב, ולקמיה בשני ימים טובים של גליות נחלק להקל, והשלישי בשני ימים טובים של ראש השנה נחלק להחמיר), בין לקולא בין לחומרא.

אמר רבי יוחנן: עצים שנשרו מן הדקל (שנשבר) בשבת - אסור להסיקן כיום טוב (הסמוך לו); ואל תשיבני 'ביצה' (שאמרתי בה 'נולדה בזה מותרת בזה', דהכא שייך למיסר טפי): מאי טעמא ביצה? - משום דביומא נמי (אי לאו דאסירא משום דנולדה בשבת הוה) חזיא לגומעה (חיה, שיש בני אדם גומעין כן), ולא קא שרי לה עד למחר, מידע ידיע (כי שרית ליה למחר ואתמול לא שרית - דבת יומא אסורה; עצים דלא חזו ליומיהו (אבל עצים דשבת כיון דביומיהו בלאו איסור מוקצה נמי לא חזו שאין מבערין אש בשבת), אי שרי להו למחר - אתי למימר ביומיהו (אם נפלו בו ביום) נמי שרו, ואתמול (שלא בערנום) - משום שבת הוא דלא חזו להסקה!

אמר רב מתנה: עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור כיום טוב, מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן.

והא קא מהפך באיסורא (כשמוליכין בתנור מזוית לזוית)?

כיון דרובא דהיתרא נינהו, כי קא מהפך - בהיתרא קא מהפך (שהאיסור בטל ברוב).

והא קא מבטל איסורא לכתחלה, ותנן 'אין מבטלין איסור לכתחלה' (דאף על גב דאיסורא בטיל ברובא - הני מילי היכא דאיערב ממילא, אבל לאערובי ולבטולי בידים - אסור; דהכי תנן במסכת תרומות (פ"ה מ"ט): סאה תרומה שנפלה לתוך תשעים ותשעה, וחזרה ונפלה סאה של חולין: אם שוגג - מותר, ואם מזיד הפילה לאותה סאה אחרונה כדי להשלים מאה חולין להעלות את התרומה - אסור)?

הני מילי בדאורייתא (כגון תרומה), אבל בדרבנן (כגון מוקצה דהכא) מבטלין.

ולרב אשי, דאמר: כל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל - מאי איכא למימר?

הני מילי היכא דאיתיה לאיסורא בעיניה, הכא - מקלא קלי
איסורא [וממילא אינו ניתר, ואינו 'דבר שיש לו מתירין', ולכן הגזירה על
דבר שיש לו מתירין לא חלה].

אתמר: שני ימים טובים של גליות (שאין עושין אותו אלא בני גליות הרחוקים מבית
דין ואין השלוחין יכולין להגיע אצלם מראש חדש עד יום טוב להודיעם באיזה יום נקבע החודש: אם ביום
שלשים אם ביום שלשים ואחד, ועושין שני ימים יום טוב מספק, ומדאורייתא ביום הראשון שבתון וביום
השביעי שבתון ותו לא): רב אמר: נולדה בזה מותרת בזה (חדד מינייהו חול הוא,
וממה נפשך שריא), ורב אסי אמר נולדה בזה אסורה בזה (כדמפרש ואזיל).
לימא קא סבר רב אסי קדושה אחת היא (חכמים קבעום על בני גולה לעשותם לדורות
מחמת ספק זה, והטילום עליהם כחומר יום ארוך)? והא רב אסי מבדיל מיומא טבא
לחבריה (ומברך "המבדיל בין קדש לחול")?! (דקסבר קים לן בקביעא דירחא, ויום טוב שני - חול
גמור הוא; משום מנהג אבותינו שלא ידעו בקביעת החדש כמונו ועשאו מספק - מאליהן אנחנו עושין אותם);
רב אסי ספוקי מספקא ליה (אם חק חכמים הוא שהוטל על הגליות לדורות ואפילו ירבו בהם
חכמים יודעי העתים יהיו עושין אותן שנים, אם כן הרי הוא מדברי סופרים כיום ארוך; או אם הן עשאו
מאליהן מספק, וחד מיניהו חול, ולמאן דקים ליה בקביעא דירחא בעי אבדולי) ועביד הכא
לחומרא והכא לחומרא.

אמר רבי זירא: כותיה דרב אסי מסתברא (דאסיר), דהאידנא ידעינן
בקביעא דירחא (על ידי חשבון שמחשבין תולדתו אנו למדים אם נראה ביום שלשים אם לאו) וקא
עבדינן תרי יומי (אלמא חק קבוע הוא מתקנת חכמים על ישראל הרחוקים לעשותו, ואפילו בלא
ספק, הלכך כחד יומא אריכא שוינהו)!

אמר אביי: כותיה דרב מסתברא (שאינו חק, אלא מדאגת הספק החמירוס עליהם
הגליות), דתנן [ראש השנה פ"ב מ"ב]: 'בראשונה היו משיאין משואות (כמו
להעלותם משאת העשן מן הקיר (שופטים כ, לח), תבערה; ובראש השנה מפרש להו, ובהן היו יודעין כל בני הגליות
הקרובים והרחוקים את קביעת החודש ולא היו עושין אלא יום טוב אחד בכל מקום); משקלקלו
הכותים התקינו שיהיו שלוחין יוצאין (ועד מקום שיכול להגיע בתוך חמשה עשר
ימים - הם מודיעים, ועושין יום אחד, והשאר עושין שני ימים)', ואילו בטלו כותים
עבדינן חד יומא (הדרינן ועבדינן משואות בראש ההרים וידעו הכל, ועבדי חד יומא בכל
דוכתא); (והאידנא נמי): והיכא דמטו שלוחין (קודם יום טוב) - עבדינן חד
יומא (שמע מינה לא קבעום עליהם בתקנה לדורות).
* (קודם שקלקלו הכותים והשיאו הם משואות ביום שלא קבעו בו החודש, כדי להטעות את
ישראל);

והשתא דידיעיןן בקביעא דירחא מאי טעמא עבדינן תרי יומי?
משום דשלחו מתם: 'הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם: זמנין דגזרו
<המלכות גזרה> {שמדא} (שלא יתעסקו בתורה, וישתכח סוד העיבור מכם, ותעבדו נמי חד
יומא) ואתי לאקלקולי (ולעשות חסר מלא ומלא חסר ותאכלו חמץ בפסח).

אתמר: שני ימים טובים של ראש השנה: רב ושמואל, דאמרי
תרוייהו: נולדה בזה אסורה בזה (שהם ודאי חוק קבוע להיות כיום ארוך מדרבנן,
שמתחילה לא מחמת ספק התחילו לעשותו), דתנן [ראש השנה פ"ד מ"ד]: 'בראשונה היו
מקבלין עדות החדש כל היום (יום שלשים של אלול, ומבערב היו אסורין במלאכה שמא
יתקדש החודש למחר ונמצא שהלילה הזה יום טוב, שכן כל היום מצפין לעדות רואי הלבנה אולי יבואו, וכל
שעה שבאין עד שתחשך היו מקבלין עדותן ומקדשין החודש בו ביום); פעם אחת נשתהו העדים
לבא

(ביצה ה, א)
ונתקלקלו הלויים בשיר (בשיר תמיד של בין הערבים, שאמרו בו שירה של חול, שהיו סבורים
שלא יבאו עוד והיום חול; וכשבאו - נמצא שהוא קדש! ובשל שחר אין טעות: דבתמיד של שחר אפילו הוקדש
החדש קודם הקרבתו - שיר של חול היו אומרים, לפי שברוב השנים אין העדים ממחרים לבא כל כך) -
התקינו שלא יהיו מקבלין את העדים אלא עד המנחה (עד הקרבת תמיד של בין
הערבים, אבל לאחר מכאן אותו היום - הרי הוא מעובר, ומונין מיום המחרת ליום הכפורים וסוכות), ואם
כאו עדים מן המנחה ולמעלה (אף על פי שאין מונין למועדות מהיום) - נוהגין
אותו היום קדש ולמחר קדש (לא מזלזלינן ביה בהאי [יום ה] שלשים [של אלול], אלא
גומרין אותו באיסורו: כאשר הוזהרו עד המנחה ממלאכה - כן נוהגין וגומרין אותו בקדושתו) ' (אלמא:
תחילת עשייה שני ימים לראש השנה אפילו בבית דין הוה, ולא מספק, שהרי ודאי שיום טוב למחר ואף על פי
כן תקנו לעשותו; שמע מינה: חק חכמים ומצותן היה לעשותו בבאו עדים אחר המנחה, והרחוקים יש עליהם
לעשותו בכל שנה שמא יבאו עדים אחר המנחה, והרי קדושתו אחת, ואין כאן לומר 'ממה נפשך חד מינייהו
חול', דשמא אין כאן חול אלא שניהם קדש!).

תוספות ד"ה ונתקלקלו הלויים בשיר - בשיר של בין הערבים מיירי, שאמרו שיר של חול, שלא היו
סבורים שיבאו עדים אותו יום ונהגו אותו יום חול וכשבאו לאחר המנחה נמצא שהוא קדש, אבל אינו

אומר 'בשיר של שחרית', שאמרו של חול בתמיד של שחרית, שהרי אפילו באו קודם הקרבת תמיד של שחרית היו אומרים שיר של חול, כדאמרינן ב"ר"ה (דף ל"ב, ושם), לפי שרוב השנים לא היו ממנהיגין כל כך לבא; והקשה ר' פרץ: והאיכא קלקול גבי מוספין, ואמאי לא חשו אלא על עבודת התמיד: דכשבאו עדים מן המנחה ולמעלה כבר הקריבו התמיד, וא"כ אינן יכולין להקריב המוספין, דכתיב והקטיר עליה חלבי השלמים, ודרשינן (יומא דף ל"ג, א) עליה השלם כל הקרבנות כולן: שאין קרבן קרב לאחריה! ותיירץ: דאפילו לא באו עד לאחר הקרבת התמיד - מכל מקום המוספין קרבינן, דהיכא דלא אפשר שאני, מידי דהוי אמוסר כפורים בערב פסח שמביא כפרתו לאחר הקרבת התמיד של בין הערבים ואוכל פסחו בערב; והכי אמרינן בפרק 'תמיד נשחט' (פסחים נ"ט, א ושם); ועוד יש לומר: דאתי עשה דברים ודחי עשה דהשלמה משום דאלימ טפי, דהכי אמרינן בתמיד נשחט (ג"ז שם) דאתי עשה דפסח דענוש כרת ודחי עשה דהשלמה דאינו ענוש כרת, ויש מפרשי דמעיקרא אייתו התמיד ומתנו: אם לא יבאו עדים - יהא תמיד, ואם יבאו - יהא מן המוספין, ואחר כך יביאו את התמיד ושאר קרבנות, ולא נהירא: דאיכא בהדיא התם דאמרו שיר של חול עם תמיד של בין הערבים.

אמר רבה: מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך (שהחזיר הדבר ליושנו לקבל עדותן כל היום ולקדש היום, נמצא שאין בית דין עושין שני ימים, והרחוקים העושים שני ימים אינו אלא מספק: שאין יודעין אם נתקדש ביום שלשים אם בשלשים ואחד, והרי הן כשאר יומים טובים של גליות) **ביצה מותרת** (וביצה שנוולדה בזה מותרת בזה ממה נפשך: דחד מינייהו חול), **דתנן** (ראש השנה פ"ד מ"ד): **'משחורב בית המקדש - התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו מקבלין עדות החדש כל היום'**;

אמר ליה אביי: והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו ביצה אסורה!
אמר ליה: אמינא לך אנא רבן יוחנן בן זכאי, ואת אמרת לי רב ושמואל!?
ולרב ושמואל קשיא מתניתין (דקתני דחזר הדבר ליושנו)!
לא קשיא: הא לן והא להו (לבני ארץ ישראל שעושין יום אחד - מותרת, אבל לדידן בני גולה - אסורה, שהרי עדיין אנו עושין שני ימים ועודנו כבתחילה מפני אותה תקנה ראשונה, לא מפני ספק; הלכך - הואיל ולא פסקו מאצלנו משהתחלנו - אין להקל ולומר 'אין מנהגנו זה מפני תקנה ראשונה אלא מפני הספק, וביצה מותרת' - הא לא אמרינן: דכיון דלא פסקה אותה תקנה מאצלנו שנה אחת לעשות יום אחד - עדיין באיסורנו הראשונה עמדנו להיותם כיום ארוך).

ורב יוסף אמר: אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה; מאי טעמא? - **הוי דבר שבמנין** (ביצה זו נאסרת בקבוצ חכמים שנמנו וגמרו לעשותן שני ימים קדושה אחת אם לא באו עדים לפני המנחה, וכל העושין שני ימים - מחמת כן עשו: שמא לא באו עדים לבית דין קודם המנחה), **וכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו** (צריך מנין אחר שימנו לך ויתירוהו). (ולקמן פרכינן: ביצה מי אתסרא במנין? והלא לא נמנו אלא על קבלת עדות, ובההוא חזר בו רבן יוחנן והתירו?)

אמר רב יוסף: מנא אמינא לה (דכל דבר הנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו ואפילו אירע דבר שאתה יכול להורות בו היתר ולומר "אין תקנת מנין הראשון עומדת", כי הכא - אפילו הכי אסור עד שיתירוהו בפירוש בקבוצ חכמים)? - **דכתיב** (דברים ח"ב, ו) **לֹא תִשָּׁאֵר לָכֶם לְאֶהֱלִיכֶם** (לקמן מפרש לה היכי יליף) **וְאָמַר** (שמות י"ט, ג) **לֹא תִגַּע בּוֹ יָד כִּי סָקֹל יִסָּקֵל אוֹ יָרֵה יִיָּרֶה אִם בְּהִמָּה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בָהֶר** (לקמן מפרש), **וְתַנּוּ** (נמי דצריך מנין אחר להתירו) [מעשר שני פ"ה מ"ב]: **'כֹּרֶם רִבְעִי הִיא עוֹלָה לִירוּשָׁלַיִם מֵהֶלֶךְ יוֹם אֶחָד לְכָל צֶדֶד** (כרם רבעי שאמרה תורה קִדְשׁ הַלּוּלִים (ויקרא י"ט, כד) וגמרינן 'קדש' 'קדש' ממעשר שני, דכתיב ביה 'קדש': וְכָל מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַה' הוּא קִדְשׁ לַה' (ויקרא כ"ז): שצריך להעלות הפירות לירושלים או לפדותן ולהעלות הדמים לירושלים, ותקנו חכמים במהלך יום אחד לכל צד שלא יפדוהו, אלא הפירות עצמן יעלם ויאכלם שם, כדמפרש לקמן: כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות), **וְזֶה הִיא תַּחֲוֹמָה: אֵילַת מִן הַדְּרוֹם, וְעַקְרֹבַת מִן הַצָּפוֹן, לֹד מִן הַמַּעֲרֹב, וַיִּרְדּוּ מִן הַמִּזְרָח** (כרם רבעי) **וְאֵיתִימָא רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַה טַּעַם? - כְּדִי לַעֲטֹר שׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם בַּפִּירוֹת, וְתַנִּיא: 'כֹּרֶם רִבְעִי הִיא לֹד לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר בַּמִּזְרָח לֹד** (היינו בין לוד לירושלים בתוך מהלך יום, דהא אמרינן: לוד - בתוך מהלך יום מן המערב, נמצא מזרחה בין לוד לירושלים; ב'כיצד מברכין' (ברכות דף לה, א) יש פלוגתא: חד תני 'נטע רבעי' וחד תני 'כרם רבעי') **כַּצֵּד כֹּפֵר טַבִּי**

(ביצה ה, ב)
ובקש להפקירו לעניים (שילקטוהו הם ויעלוהו לירושלים ויאכלוהו שם, שהיה עליו טורח להעלות שם הפירות); **אמרו לו תלמידיו: רבי! כבר נמנו עליך חבריך והתירוהו** (לפדותו ולהעלות דמיו, ואף על גב דלאחר חורבן הוה - קסברי קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, וצריך להעלות הפירות או הדמים); **מאן 'חבריך'? - רבן יוחנן בן זכאי; טעמא דנמנו, הא לא נמנו לא** (ואף על גב דממילא ליתא לתקנתא קמייתא, דהא כדי לעטר שוקי ירושלים הוא דהוה, וכיון דחרבה - מה לנו לעטרה לצורך הנכריים? - ואפילו הכי צריך מנין).

מאי 'ואמר' ? (כלומר: כיצד אנו למדין מן המקרא הראשון, ולמה נאמרו שנים?)
הכי קאמר (כך למד מן הראשון): מכדי כתיב (שמות יט, טו) [ויאמר אל העם] הֵיוּ נִכְנִים לְשִׁלְשֵׁת יָמִים אֶל תִּגְשׁוּ אֶל אֱשֶׁה (וממילא אישטרו בתשמיש לאחר שלשה ימים שקבלו את התורה), (דברים ח, כו) לֶךְ אִמֶּר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאֶהֱלֵיכֶם לְמָה לִי (למה ליה למהדר ולמיתן להו רשות לשוב לאהליהם, דהיינו תשמיש) ? - שמע מינה: כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו (הואיל וקודשא בריך הוא אסר - בעי למשרייה הוא גופיה בהדיא, והוא הדין לכל דבר שבמנין); וכי תימא למצות עונה הוא דאתא (כלומר: וקרא ד-במשך היבל דיליף תנא מיניה - להכי הדר ביה ויליף מהתם: דהכי קאמר לך: וכי תימא דהאי שובו לכם לאו למשרי תשמיש, דהא ממילא משתרי, אלא לצוותן לשוב במצות המלך על כרחן: שלא לגרוע עונת נשותיהן) - תא שמע (מהכא): (שמות יט, ג) [לא תגע בו יד פי סקול וסקל או ירה יירה אם בהמה אם איש לא יחיה] בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בָהֶר (בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל - שימשוך בהסתלק שכינה מן ההר ויאריך התוקע את קולו כמנהג התוקע באחרונה; לשון אחר בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל - שימשוך התוקע מלתקוע, והכי מפרש לה במכילתא [דברי ישמעאל, יתרו, מסכתא דבחווש, פרשתא ג]: בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל = בפסוק היובל); מכדי כתיב (בלוחות האחרונות) (שמות לד, ג) [ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בְּכַל הָהָר] גַּם הֵצֵאנִי וְהִבְקֵר אֶל יָרְעוּ אֶל מוֹל הָהָר הַהוּא, בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל לְמָה לִי ? - שמע מינה: דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו (מסיפיה דקרא יליף: אֶל מוֹל הָהָר הַהוּא - כל זמן שהוא בהויית קדושתו שהשכינה עליו אסור, אבל נסתלק שכינה - מותר; שמעינן ממילא למה ליה לאדכורי שריותא בהדיא בלוחות הראשונות ולמימר נסתלקה שכינה המה יעלו - והלא לא נסתלקה שכינה ממנו מיום מתן תורה עד אחד בחדש שהוקם המשכן ועד בעשרים באייר שנעלה הענן, והיה לו ללמוד היתר כשמסתלק מ-אֶל מוֹל הָהָר הַהוּא! ובמסכת תענית (דף כא, ב) נמי מההוא קרא ילפינן, דתניא: 'רבי יוסי אומר: לא מקומו של אדם מכבדו אלא הוא מכבד מקומו: שכל זמן שהשכינה היתה בהר - אמרה תורה גַּם הֵצֵאנִי וְהִבְקֵר אֶל יָרְעוּ וגו'; נסתלקה שכינה - אמרה תורה בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בָהֶר, הלכך למה ליה לכתוב בהדיא הַמָּה יַעֲלוּ ולא אישטרי ממילא, מדוקיא ד-הָהָר הַהוּא ? - שמע מינה צריך מנין אחר להתירו כו'; וכי תימא הני מילי בדאורייתא, אבל בדרבנן לא (באיסור שיצא מפי הגבורה הוצרכנו לשמוע היתר מפיו, אבל במנין דרבנן לא בעינן שריותא בהדיא אלא מכללא) ? - תא שמע כרם רבעי, והא כרם רבעי דרבנן וקאמרי ליה 'כבר נמנו עליך חבריך והתירוהו' (דהא דהוצרך להעלות פירות עצמן במהלך יום - דרבנן הוא, וקא בעי מנין ואף על גב דאיכא למשרייה מכלל); וכי תימא (השתא הדר רב יוסף לאסוקי מלתא דאמר אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה) 'ביצה נמי אמנו עלה רבן יוחנן בן זכאי ושרייה' ? - כי אמנו אעדות, אביצה לא אמנו. אמר ליה אביי: אטו ביצה במנין מי הואי (כלום הוּכְרָה במנין הראשון לאוסרה) ? ביצה בעדות תליא מלתא; אתסר עדות - אתסר ביצה, אשתרי עדות - אשתרי ביצה!

רב אדא ורב שלמן, תרוייהו מבי כלוחית, אמרי: אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה, מאי טעמא ? - מהרה יבנה בית המקדש (ותחזור תקנה ראשונה שלא לקבל עדות אלא עד המנחה) ויאמרו: "אשתקד מי לא אכלנו ביצה ביום טוב שני? השתא נמי ניכול" ולא ידעי דאשתקד שתי קדושות הן והשתא קדושה אחת היא. אי הכי עדות נמי לא נקבל, מאי טעמא, מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו "אשתקד מי לא קבלנו עדות החדש כל היום כולו, השתא נמי נקבל" ? הכי? השתא: התם עדות מסורה לבית דין (אין נזקקין להם אלא בית דין, והם יודעין טעמו של דבר ולא יטעו), ביצה לכל מסורה (ליד הכל היא באה, ואין הכל באין לישאל, וסומכין על מנהגו). רבא אמר: אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה; מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש (אף על גב דתקן לקבל עדות החדש כל היום להיות מונין למועדות מן הראשון, ואפילו באו עדים לאחר המנחה; אבל מלעשות יום טוב שני לא נעקרה תקנה ראשונה ממקומה) ! ? ואמר רבא: הלכתא כותיה דרב בהני תלת, בין לקולא בין לחומרא.

(ביצה ו, א)
אמר רבא: מת (המוטל לקבור) ביום טוב ראשון (אם יום טוב ראשון הוא) יתעסקו בו עממים; מת ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל, ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה, מה שאין כן בביצה (לענין ביצה לא הקלו ביום טוב שני דראש השנה להשוות לשל גליות, דאלו ראש השנה נולדה בזה אסורה בזה). נהרדעי אמרי: אף בביצה (נולדה בזה מותרת בזה), דמה דעתיך (לאסרה בשני לרחוקים מבית דין): דלמא מעברי ליה לאלול (כתקנה הראשונה למנות מיום שני ולעשות שני ימים, כגון שלא באו עד יום שלשים ואחד) ? הא אמר רב חנינא בר כהנא אמר רב:

מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר! (ואף על פי שתקנו - לא אירע שבאו עדים מן המנחה ולמעלה חוץ מאותה הפעם, ועדיין לא נתקנה; האי דנקט 'מימות עזרא' - משום דבימיו עברוהו, דכתיב בעזרא (נחמיה ח, ג) וביום השני [נאסף ראשי האבות], ובראש השנה משתעי.)
 אמר מר זוטרא: לא אמרן (דיתעסקו בו ישראל) אלא דאשתהי (ומתירא שלא יסריח), אבל לא אשתהי - משהינן ליה.
 רב אשי אמר: אף על גב דלא אשתהי נמי לא משהינן ליה, מאי טעמא? - יום טוב שני לגבי מת - כחול שויוה רבנן, אפילו למיגז ליה גלימא ולמיגז ליה אסא (הדס היו מניחין על מסת מת לכבודו).
 אמר רבינא: והאידנא דאיכא חברי - חיישינן. (חברי = אומה רשעה שהיו בימי פרסיות, וכופין את ישראל לעשות מלאכתו, ובי"ט היו נדחין מהן על ידי שאומרים להם 'יום טוב הוא', ואם יראו אותם מקברין מתייהם - יכופו אותם למלאכה; והאי גלימא דאמרינן לעיל - אינו צורך המות, שהרי יש לו תכריכין אחרים כל צרכו: שאם צריך לו - מאי 'אפילו' דקאמר? הא אמרינן 'יום טוב שני יתעסקו בו ישראל', ועסק זה חציבת קברו וחתוך תכריכין! הלכך על כרחך בגלימא שאינו צריך לו מיירי, דומיא דאסא דשרי למגזייה, וקא משמע לן דאף על גב דטרחא דלא צריך הוא, אלא משום כבודו עושין לו יותר מדאי - מותר לעשות לו, כיון דלגבי מת - כחול שויוה רבנן.)

רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי בשני ימים טובים של ראש השנה;
 חזייה (רבינא לרב אשי) דהוה עציב; אמר ליה: אמאי עציב מר? אמר ליה: דלא אותיבי עירובי תבשילין (לא הושבתי כלומר לא הכנתי לי ערובי תבשילין לאפות ולבשל מיום טוב לשבת, דתנן לקמן (דף טו, ב) עושה אדם תבשיל מערב יום טוב לשם ערוב).
 אמר ליה: ולותיב מר האידנא (ביום טוב ראשון, והוא חמישי בשבת): מי לא אמר רבא: מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחבירו ומתנה (ועל תנאי הוא אומר: "אם היום הוא חול ולמחר קדש - יהא ערוב, ואם היום קדש ולמחר חול - איני צריך לכך")?
 אמר ליה: אימר דאמר רבא בשני ימים טובים של גליות, בשני ימים טובים של ראש השנה מי אמר (והרי הם כיום ארוך ושניהם קדש)?
 והא אמרי נהרדעי: 'אף ביצה מותרת'!
 אמר ליה רב מרדכי (לרבינא): (מנהרדעי לא תותביה למר): בפירוש אמר לי מר דלא סבר להא דנהרדעי. (רב מרדכי תלמידו של רב אשי היה, כדאמרינן בסוטה (דף מו, ב) גבי לוייה לרבו עד פרסה: 'רב מרדכי אלויה לרב אשי כו').

אתמר: אפרוח שנולד ביום טוב: רב אמר אסור, ושמואל - ואיתימא רבי יוחנן - אמר מותר;
 רב אמר אסור: מוקצה הוא! ושמואל ואיתימא רבי יוחנן אמר מותר: הואיל ומתיר עצמו בשחיטה (הואיל ומתיר עצמו בלידתו להיות נשחט, מה שלא היה לפני לידתו - אף מוקצה התיר את עצמו בלידתו: דמגו דאתקן להא - אתקן להא).
 אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב: וכי מה בין זה לעגל שנולד ביום טוב (דתניא לקמן שמותר בו ביום לדברי הכל)?
 אמר להו: הואיל ומוכן אגב אמו בשחיטה (מוכן בעודו בתוך מעיה: אם נשחטה האם - היה נאכל);
 ומה בין זה לעגל שנולד מן הטרפה (הטרפה - בנה אסור אם נמצא בתוכה, דעובר ירך [לענין זה] אמו הוא, הואיל ובשחיטת אמו אתה בא לאכלו; וכי נולד ביום טוב מן הטרפה - ליכא למימר 'הואיל ומוכן אגב אמו', ואפילו הכי בשחיטת עצמו מותר לשחטו ולאכלו, דלא אשכחן מאן דאסיר)?
 שתיק רב.
 אמר רבה ואיתימא רב יוסף: מאי טעמא שתיק רב? לימא להו: הואיל ומוכן אגב אמו לכלבים (דבין השמשות היתה אמו עומדת לכך)! (אבל אפרוח שבקליפה אינו עומד לאכילת כלבים, ואף לא היה ראוי - הלכך נולד הוא.)
 אמר ליה אביי:

(ביצה ו, ב)
 השתא: מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים (למאן דאית ליה מוקצה, דהא נתנבלה בשבת לרבי יהודה אתמול בין השמשות היתה עומדת לאדם, וקא חשיב ליה מוקצה בהא לגבי כלבים),
 דתנן [שבת פ"ב מ"ד]: 'מחתכין את הדלועין לפני הכהמה ואת הנבלה לפני הכלבים; רבי יהודה אומר: אם לא היתה נבלה מערב שבת אסורה לפי שאינה מן המוכן'; מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם?
 אמר ליה: אין! מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים, דמאי דחזי ליה לאיניש לא שדי ליה לכלבים; מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם:
 דדעתיה דאיניש אכל מידי דחזי ליה (ועובר שבמעי טרפה ראוי לו לכשילוד, הלכך מאתמול דעתיה עלויה אם יולד יאכלנו).
 תניא כותיה דרב: תניא כותיה דשמואל ואיתימא רבי יוחנן:

תניא כותיה דרב: 'עגל שנולד כיום טוב - מותר; אפרוח שנולד כיום טוב - אסור; ומה הפרש בין זה לזה? - זה מוכן אגב אמו בשחיטה, וזה אינו מוכן אגב אמו';
תניא כותיה דשמואל ואיתימא רבי יוחנן [תוספתא ביצה פ"א הלכה א]: 'עגל שנולד כיום טוב מותר ואפרוח שנולד כיום טוב מותר'; מאי טעמא? - 'זה מוכן אגב אמו וזה מתיר עצמו בשחיטה'.
תנו רבנן: 'אפרוח שנולד כיום טוב אסור; רבי אליעזר בן יעקב אומר: אף בחול אסור, לפי שלא נתפתחו עיניו (ואתרבי לאסורא מ-לכל השרץ השרץ על הארץ, כדלקמן)';

כמאן אזלא הא דתניא (ויקרא י"א, מב) [כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע עד כל מרבה רגלים] ללך השרץ השרץ על הארץ [לא תאכלום כי שקץ הם] - לרבות אפרוחים שלא נתפתחו עיניהם? - כמאן? - כרבי אליעזר בן יעקב.

אמר רב הונא אמר רב: ביצה - עם יציאתה - נגמרה (כשיצאה נגמרה ברייתה). (אבל מקמי הכי לא חשיבא ביצה גמורה; ולקמיה מפרש ואזיל למאי הלכתא.)
מאי 'עם יציאתה נגמרה'? : אלימא עם יציאתה נגמרה ומותרת לאכלה בחלב (דהשתא הוה ביצה ולא בשר), הא (הנמצאת) במעי אמה (אמה אינה ביצה) אסורה לאכלה בחלב - והתניא 'השוחט את התרנגולת ומצא בה כיצים גמורות' (ואפילו בלא קליפה לבנה, אלא שהחלמון לבדו גמור, ואף על פי שמעורה עדיין בגידין) - מותרות לאכלן בחלב' (כדלקמן: מדפליג רבי יעקב עליה ואמר 'אם היו מעורות בגידין אסורות')! אלא 'עם יציאתה נגמרה ומותרת לאכלה ביום טוב' (והכי קאמר: יצתה ודאי מבעוד יום - מותר כי ודאי הוא דנגמרה בחול), הא במעי אמה (אבל לא יצתה - לא נגמרה בחול) אסורה לאכלה ביום טוב (משום הכנה דרבה)? והא תניא 'השוחט את התרנגולת ומצא בה כיצים גמורות מותרות לאכלן ביום טוב'! וכי תימא 'קא משמע לן כברייתא מאי דלא אשמעינן במתניתין' (אין הלכה כברייתא זו דאשמועינן בה מאי דלא אשמעינן במתניתין, ובשום משנה לא סתם לן רבי הכי, ואם רבי לא שנה - רבי חייא מנין לו)? - הא נמי תנינא: 'ביצה שנולדה ביום טוב טוב כית שמאי אומרים תאכל ובית הלל אומרים לא תאכל', ועד כאן לא פליגי בית שמאי ובית הלל אלא בנולדה, אבל במעי אמן דברי הכל שריין! וכי תימא 'בית הלל אפילו במעי אמן נמי אסרי, והאי דקתני 'נולדה' - להודיעך כחן דבית שמאי דאפילו נולדה נמי שרו';

אלא הא דתניא (הן ברייתא דלעיל): 'השוחט את התרנגולת ומצא בה כיצים גמורות מותרות לאכלן ביום טוב' מני (מאן קתני לה)? : לא בית שמאי (דמאי אריא במעי אמה? אפילו נולדה ביום טוב שריא) ולא בית הלל (דאפילו במעי אמן אסירי)!

אלא 'עם יציאתה - נגמרה' ומגדלת אפרוחים, במעי אמה אינה מגדלת אפרוחים;
למאי נפקא מינה?
למקח וממכר (דאם נולדה נגמר בשולה וראויה לגדל ממנה אפרוחים, אבל נמצאת במעי אמה אינה מגדלת אפרוחים, ואם תבעוהו למכור ביצים לגדל אפרוחים, אם מכר אלו - הוי מקח טעות ובטל מקח),
כי ההוא דאמר להו: "ביעי

(ביצה ז, א)
דפחיא (כמו דפעיא הנולדים מן התרנגולת חיה שפועה בלידתה) למאן "יהבו ליה ביעי דשחוטה
אתא לקמיה דרבי אמי, אמר להו: מקח טעות הוא, והדר;
פשיטא (דמקח טעות הוא דהא בהדיא אמר ליה דפחיא)?
מהו דתימא 'האי - לאכילה קא בעי להו, והאי דקאמר "דפחיא" - משום דצריבן (לשון מבושלות כל צרכן כמו צרבן) = כויה שבשול' - למאי נפקא מינה (גירסת רש"י: ונפקא מינה בין מאן דבעי להו לאכילה בין מאן דבעי להו לאפרוחים)? -
למיתבה ליה ביני ביני (להחזיר לו דמי מעלה שבין ביעי דפחיא לביעי דשחוטה, ואי בעי להו לאכילה אין המקח בטל, דהא בני אכילה נינהו, אלא שאלו יפים מהם ויחזיר לו דמי מעליותן) - קא משמע לן (רבי אמי דסתם מאן דבעי ביעא דפחיא - לאפרוחים בעי להו, ואין אלו שוין לו כלום).

ההוא דאמר להו "ביעי דדכרא למאן (שילדתן תרנגולת מתרנגול ולא נתחממה מן הקרקע לקולטן בלא זכר) ! ביעי דדכרא למאן!"; יהבו ליה ביעי דספנא

(קולטת ביצים כשמתעפרת בקרקע; ובסמוך לקמן אמר: כל היכא דאיכא זכר לא ספנא מארעא, כלומר: אינה קולטת ביצים מן הקרקע אלא מן הזכר; ואינו אלא לשון וּשְׁפוּנֵי טְמוּנֵי חוּל (דברים לג, יט)) מארעא (מתחממת בקרקע ויולדת ביצים, ואותן ביצים אין מגדלות אפרוחים); אתא לקמיה דרבי אמי, אמר להו: מקח טעות הוא, והדר.

פשיטא?

מהו דתימא 'האי לאכילה קא בעי להו, והאי דקאמר 'דדכרא' - משום דשמינן טפי, למאי נפקא מינה? - למיתבא ליה ביני ביני' - קא משמע לן.

ואי בעית אימא: מאי 'עם יציאתה נגמרה' - עם יציאת רובה נגמרה (ולענין יום טוב אתמר: דאם יצתה רובה מערב יום טוב וחזרה בתוך מעיה וילדתה בלילה - מותרת, דהויא ליה כאילו נולדה מאתמול), וכדרכי יוחנן (דאמר לקמן הכי), דאמר רבי יוחנן: ביצה שיצאה רובה מערב יום טוב וחזרה - מותרת לאכלה ביום טוב;

ואיכא דאמר: (רב - לאפוקי מדרכי יוחנן אתא:) מאי 'עם יציאתה נגמרה' (דקאמר) - עם יציאת כולה נגמרה: עם יציאת כולה - אין, אבל רובה - לא, ולאפוקי מדרכי יוחנן.

גופא: השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות - מותרות לאכלן בחלב; רבי יעקב אומר: אם היו מעורות (מחבורות) בגידין - אסורות.

מאן תנא להא דתנו רבנן [תוספתא זבים פ"ה הלכה ט (צוקרמנדל)]: 'האוכל מנבלת עוף טהור' (נבלת עוף טהור מטמאה האוכלה לטמא בגדים שהוא לבוש בשעת בליעתה, ואין לה טומאת מגע ומשא; ובמסכת נדה (דף נא, א) ילפינן לה): (והאוכל אחד מן הדברים הללו ממנה): מן השלל של ביצים (כשהן כבושין ושלולין וקבועין בשדרה, כלומר: האוכל אותם ביצים בעודן מעורין בגידין; שלל = בשט"א, כמו 'שלל של כובסין' [שקושרים את הבגדים יחד ומכבסים אותם כך בנהר] (שבת דף מחב, ב)), מן העצמות, ומן הגידין (וקסבר: אין בגידין בנותן טעם), ומן הבשר שנתלש מן החי (לאו נבלה היא) - טהור; מן האשכול (מבשר השדרה שהביצים אדוקים שם) של ביצים, מן הקורקבן ובני מעיין, או שהמחה את החלב (התיך את השומן) וגמעו - טמא' (ו'בהעור והרוטב' (חולין דף קכב, ב) פרכינן: והא אכילה כתיבה ביה? ואמר רבי שמעון בן לקיש: הנפש [ויקרא ז, כז]: כל נפש אשר תאכל כל דם ונקרתה הנפש ההוא מעמיה] - לרבות את השותה, והכא כתיב [ויקרא יז, טו] וכל נפש אשר תאכל נבלה וטריפה - ובנבלת עוף טהור מתוקם בתורת כהנים [ספרא אחרי מות פשרתא ח פרק יא הלכה ז]); מאן תנא 'מן השלל של ביצים... טהור' (אלמא לאו בשר הוא)?

אמר רב יוסף: דלא כרבי יעקב, דאי כרבי יעקב, האמר: 'אם היו מעורות בגידין - אסורות'!

אמר ליה אביי: ממאי? דלמא עד כאן לא קאמר רבי יעקב התם אלא לענין אסורא (דאף על גב דלאו בשר נינהו - אסור לה מדרבנן, הואיל וקרובים להיות בשר, ואיכא למגזר משום בשר בחלב), אבל לענין טומאה לא (דלאו בשר נינהו דלטמו) ! וכי תימא לענין טומאה נמי נגזור (דלטמו מדרבנן כי היכא דגזרינן לענין אסורא) - אפויש טומאה הוא, ואפויש טומאה מדרבנן לא מפשינן (דאיכא הפסד טהרות; ואף על פי שגזרו בטומאות במקומות הרבה - ליכא למימר הכא נמי נגזר, דלא ניחא לן דלפשו בטומאות) !

ואיכא דאמרי: מאן תנא 'מן האשכול של ביצים... טמא'? (ד'אשכול' דסיפא הוה משמע ליה לרב יוסף ביצים המעורות בגידין, ו'שלל' הוה משמע ליה שאינן מעורות כל כך, כמו אותן הגמורות קרובות לבא, בהן קליפה הלבנה, שאינם דבוקות יפה אלא מעט); אמר רב יוסף: רבי יעקב היא, דאמר: 'אם היו מעורות בגידין - אסורות' אמר ליה אביי: ממאי דאשכול מהנך דתליא באשכול? דלמא (מ)אשכול גופיה (בשר הדבוק בשדרה, והביצים אדוקין בו)? וכי תימא אשכול גופיה מאי למימרא? מידי דהוה אקורקבן ובני מעיין, דאף על גב דבשר נינהו, כיון דאיכא אינשי דלא אכלי - איצטריך לאשמועינן, הכא נמי כיון דאיכא אינשי דלא אכלי איצטריך לאשמועינן.

תנו רבנן: 'כל שתשמישו כיום נולד כיום' (נקבותיו ויולדות ביום), כל שתשמישו כלילה נולד כלילה, כל שתשמישו בין כיום ובין כלילה נולד בין כיום ובין כלילה; 'כל שתשמישו כיום נולד כיום' - זו תרנגולת; 'כל שתשמישו כלילה נולד כלילה' זו עטלף (קלב"א שור"ץ בלע"ז);

'כל שתשמישו בין כיום ובין כלילה' - אדם וכל דדמי ליה'.
אמר מר: 'כל שתשמישו כיום נולד כיום - זו תרנגולת' למאי
נפקא מינה?

לכדרב מרי בריה דרב כהנא, דאמר רב מרי בריה דרב כהנא: בדק
בקנה של תרנגולין מערב יום טוב (בין השמשות, דשוב לא ילדה אלא בלילה) ולא
מצא בה ביצה, ולמחר השכים (קודם עלות השחר) ומצא בה ביצה -
מותרת; (והאי דנקט 'בדק' - רבותא קא משמע לן: דאף על גב דבדק ולא מצא - דליכא למתלייה בנולדה
בחול - אפילו הכי מותרת, דסמיכין אברייתא, דקתני 'כל שתשמישו כיום נולד כיום', והא ודאי לא ילדתו
בלילה)
והלא בדק?

אימר: לא בדק יפה יפה; ואפילו בדק יפה - אימר יצתה רובה
וחזרה הואי, וכדרבי יוחנן (ואף על גב דמילתא דלא שכיחא היא, מגו דפשיטא לן דאינה
יולדת בלילה - תלינן בה).

איני! והא אמר רבי יוסי בן שאול אמר רב: בדק בקנה של
תרנגולת מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים ומצא בה
ביצה - אסורה!

התם בדספנא מארעא (והיא יולדת אף בלילה);
אי הכי (דיש יולדת בלילה), דרב מרי נמי אימא מארעא ספנא (הכי שריא
אימא מארעא ספנא וילדה בליל יום טוב)?

בדאיכא זכר בהדה;
בדאיכא זכר נמי אימא מארעא ספנא?
אמר רבינא: גמירי: כל היכא דאיכא זכר - לא ספנא מארעא.
ועד כמה?
אמר רב גמדה משמיה דרב: כל היכא

(ביצה ז, ב)
דשמעה קליה ביממא (שהקול אינו נשמע ביום כבלילה).
עבד רב מרי עובדא עד שתין בתי (דבדק מערב יום טוב ולא מצא, והשכים ומצא, ולא
היה תרנגול זכר עד ששים בתיים, וסמך רב מרי על התרנגול והתיר את הביצה);
ואי איכא נהרא - לא עברא, ואי איכא מברא (גשר) - עברא, ואי
איכא מיצרא (חבל קשור בראשי שתי יתדות, אחת תקועה בשפת הנהר מזה ואחת תקועה בשפת הנהר
מזה, ועץ קצר מוטל לדוחב הנהר, ועוברין בו בדוחק על ידי שאוחזין בחבל ועוברין) - לא עברא.
הוה עובדא ועברא אמיצרא.

במאי אוקימתא (לדרי יוסי ברבי שאול)? - בדספנא מארעא; מאי איריא
בדק, כי לא בדק נמי?
כי לא בדק אימא מאתמול הואי (דכיון דרובא ביממא ילדן, אי לא בדק - תלינן ביממא);
אי הכי - כי בדק נמי אימא יצתה רובה וחזרה היא, וכדרבי
יוחנן?
דרבי יוחנן לא שכיח. (הלכך: בדאיכא זכר, כיון דקים לן דאינה יולדת בלילה - תלינן כרבי
יוחנן, אבל בדספנא מארעא לילד בלילה - שכיח טפי מיצתה רובה.)

ואמר רבי יוסי בן שאול אמר רב: האי תומא שחיקא (שומין שחוקין) -
סכנתא לגלויא (הנחש שותה ממנו אם מוצאו מגולה ומטיל בו ארס).

בית שמאי אומרים שאור בכזית:
מאי טעמיהו דבית שמאי?
אם כן (דחד שיעורא לתרוייהו), לכתוב רחמנא 'חמץ', ולא בעי שאור
[בפסוק שמות יג: מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבולך], ואנא
אמינא: ומה חמץ שאין חמוצו קשה בכזית, שאור שחמוצו קשה לא
כל שכן; שאור דכתב רחמנא למה לי? לומר לך שיעורו של זה לא
כשיעורו של זה. (להכי לא יליף שאור מחמץ: משום דחמץ בככותבת; דלא תימא דיו לבא מן הדין
להיות כנדון, ושאור נמי בככותבת, להכי כתביה בהדיא: לשעורי בשיעורא זוטא ושיעורא רבא; ולהכי נקט
'ככותבת': דבהכי הוי יתובי דעתא, כדמפרש טעמא ביומא (דף עט, א); אי נמי שיעורין הלכה למשה מסיני);
ובית הלל?

צריכי: דאי כתב רחמנא שאור - הוה אמינא משום דחמוצו קשה אבל
חמץ דאין חמוצו קשה אימא לא, צריכא; ואי כתב רחמנא חמץ -

משום דראוי לאכילה, אבל שאור שאין ראוי לאכילה אימא לא - צריכא.

ובית שמאי לית להו דרבי זירא (בתמיה, והא קרא בהדיא כתיב: ?) - דאמר רבי זירא: פתח הכתוב בשאור (שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים) (שמות יב, יט) וסיים בחמץ (כי כל אוכל שאור כו', דהא אתיא עונשו עם אזהרתו!) לומר לך: זהו שאור זהו חמץ (כזה כן זה)?

לענין אכילה כולי עלמא לא פליגי (דאפילו בית שמאי מודו דחמץ חייב בכזית, כשאור, באכילתו, וכדברי זירא), כי פליגי לענין ביעור: בית שמאי סברי לא ילפינן ביעור מאכילה (אבל לביעור - לבית שמאי לא השוו, מדאיצטריך קרא למכתבינהו לתרווייהו: ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר [שמות יג, ט] לא ילפינן למימר כי היכי דבאכילה השווה הכתוב אכילת חמץ לביעור שאור אף לביעורו השווה לו; דמדאיצטריך למכתבינהו - יש חלוק בשיעורו), ובית הלל סברי ילפינן ביעור מאכילה.

אתמר נמי: אמר רבי יוסי בר חנינא: מחלוקת לענין ביעור, אבל לענין אכילה - דברי הכל זה וזה בכזית.

תניא נמי הכי (דביעור הוא דפליגי ולא באכילה): ' [שמות יג, ט: מצות יאכל את שבעת הימים] ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר [בכל גבלך] - זהו מחלוקת שבין בית שמאי ובית הלל, שבית שמאי אומרים שאור בכזית וחמץ בככותבת, ובית הלל אומרים זה וזה בכזית'.

השוחט חיה ועוף ביום טוב [בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה, ובית הלל אומרים: לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום]:

'השוחט' - דיעבד אין (דאי שחט משמע), לכתחלה לא (אבל לכתחילה לא שרי ליה בית שמאי לשחוט אלא אם כן יש לו עפר מוכן תיחוח); אימא סיפא: 'זכית הלל אומרים לא ישחוט', מכלל דתנא קמא סבר ישחוט (בתמיה: והא השוחט קאמר)?

הא לא קשיא (לא ישחוט דבית הלל - אכסוי לחודיה קא מהדרי): לא ישחוט ויכסה קאמר (אף על פי ששחט - לא יגמור מעשה השחיטה, דהיינו הכסוי);

אימא סיפא: 'ומודים שאם שחט - שיחפור בדקר ויכסה', מכלל דרישא לאו דיעבד הוא!

אמר רבה: (אף על גב ד'השוחט' דעלמא דיעבד, על כרחך הכא לכתחלה, ו) הכי קאמר: 'השוחט' (שבא לשחוט בהמה) שבא לימלך (ובא לימלך לנו מה יעשה: אם ישחוט אם לא, הואיל ואין לו עפר תיחוח) כיצד אומר לו?

בית שמאי אומרים: אומר לו: "שחוט חפור וכסה";

ובית הלל אומרים: לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום'.

רב יוסף אמר (ולקמיה מפרש במאי קמפלגי רבה ורב יוסף אליבא דבית שמאי): הכי קאמר: השוחט שבא להמלך, כיצד אומר לו?

בית שמאי אומרים: אומר לו "לך חפור, שחוט וכסה",

ובית הלל אומרים: "לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום".

אמר ליה אביי לרב יוסף: לימא מר ורבה, בדברי זירא אמר רב קא מפלגיתו, דאמר רבי זירא אמר רב: השוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה, שנאמר (ויקרא יז, ג) [ואיש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל] וישפך את דמו ויכסהו בעפר (וכסוהו בעפר הוי משמע דלא קפיד אלא אכסוי); 'עפר' לא נאמר אלא בעפר (משמע שהוא נבלל וטמון בעפר קודם הכסוי): מלמד שהשוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה; דמר אית ליה דרבי זירא ורבה לית ליה דרבי זירא!

אמר ליה: בין לדידי בין לרבה אית לן דרבי זירא (ובעינן עפר למטה, והכי קאמר רבה: אם יכולין לומר לו "שחוט מיד": שיש לו כבר עפר למטה - שרינן ליה, אבל אם אנו צריכין לומר לו חפור תחלה - לא נתיר לו), והכא - בהא קא מפלגינן: רבה סבר אי איכא עפר למטה - אין, אי לא - לא: חיישינן דלמא (לאחר חפירה) ממליך ולא שחיט (נמצא שחופר בחנם); ולדידי הא עדיפא (דלא תגזור הכי): דאי לא שרית ליה - אתי לאמנועי משמחת יום טוב.

ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה:

אמר רבי זריקא אמר רב יהודה: והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום.

(לרב יהודה פריך, דאמר 'והוא שיש לו דקר נעוץ' - אלמא דטעמא דמתניתין לאו משום דאתי עשה ד-וכסוהו בעפר ודחי את כל מלאכה לא יעשה בהם [שמות יב, טז], אלא משום דכבר חפור ועומד הוא:) והא קא

עביר כתישה? (שעדיין רגבים מדובקים הם, ואינן ראויין לכסוי אלא אם כן כותשן, וכותש - תולדה דטוחן הוא, ומלאכה היא) ?
אמר רב חייא בר אשי אמר רב:

(ביצה ח, א)

בעפר תיחוח.

והא קא עביר גומא (וחייב משום בנין)?

כדרכי אבא, דאמר רבי אבא: החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה - פטור עליה. (כדמפרש טעמא בפרק קמא דחגיגה: דכיון דאינו צריך אלא לעפרה ולא לגומא - אינו 'בונה' ולא 'חורש', אלא מקלקל - וכל המקלקלים פטורים!)

[ומודים שאם שחט - שיחפור בדקר ויכסה] שאפר כירה מוכן הוא:
'אפר כירה' מאן דכר שמיה (דקאמר שאפר כו' דמשמע דיהיב טעמא למילתיה דלעיל)?
אמר רבה: הכי קאמר: ואפר כירה מוכן הוא.
אמר רב יהודה אמר רב: לא שנו אלא שהוסק מערב יום טוב (מאתמול דעתיה עלויה לכל מילי), אבל הוסק ביום טוב (דליכא למימר דעתיה עלויה מאתמול) - אסור, ואם ראוי לצלות בו ביצה (שיש עדיין רמץ חם) - מותר (דמאתמול בעודם עצים היו מוכנים להסק ולבשל ולצלות, ועודנו בתשמישו זה; ואידי דחזי להפוכי ביה מידי לצליית ביצה - שקיל ליה נמי ומנח ליה על הדם).

תניא נמי הכי: 'כשאמרו אפר כירה מוכן הוא, לא אמרו אלא שהוסק מערב יום טוב, אבל הוסק ביום טוב - אסור, ואם ראוי לצלות בו ביצה - מותר; הכניס עפר (הרבה במקום אחד) לגנתו ולחורבתו (לצורך גנתו או לצורך חורבתו לשוטחן בהן) - מותר לכסות בו (דכל זמן שהוא צבור דעתיה עלויה לכל צרכיו)'; ואמר רב יהודה: מכניס אדם מלא קופתו עפר (בסתם ונותנו במקום אחד) ועושה בה כל צרכו (ולא אמרינן בטלה לה לגבי קרקע הבית אידי דזוטרא).

דרש מר זוטרא משמיה דמר זוטרא רבה: והוא שייחד לו קרן זווית (ולא שטחה: דמוכחא מילתא דלצרכיו קא בעי לה; ובעפר תיחוח קאמר, שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה אלא הכנה).

מיתיבי 'כזי' (ספק חיה ספק בהמה) - אין שוחטין אותו ביום טוב (משום דשמא חיה הוא וצריך כסוי והוא אינו יכול לכסותו ביום טוב, כדקתני), ואם שחטו - אין מכסין את דמו (דשמא בהמה הוא ואין בו מצות כסוי ואין מטלטלין העפר לכך) ואי איתא (דיש עפר שמוכן לכל צרכי אדם), לכסייה (אפילו הוא בהמה), כדרב יהודה (אם הכניס קופת עפר)!

ולטעמיך לכסייה באפר כירה (דהא בהדיא תנא במתניתין דמוכן הוא) או בדקר נעוץ! אלא דלית ליה - הכא נמי דלית ליה;
אי הכי מאי איריא ספק - אפילו ודאי נמי לא (דהא כבית הלל קיימא לן, דאסרי ואפילו דיעבד בלא דקר נעוץ)!
'לא מבעיא' קאמר (הא דנקט כזי אין שוחטין, כל שכן חיה גמורה הטעונה כסוי והוא אינו יכול, ולרבותא אשמעינן כזי - ולא מיבעיא ודאי): לא מבעיא ודאי דלא לשחוט, אבל ספק אימא משום שמחת יום טוב לשחוט ולא לכסייה - קא משמע לן!

(ביצה ח, ב)

והא מדקתני סיפא 'ואם שחטו אין מכסין את דמו', מכלל <דרישא> בדאית ליה עסקינן (כלומר: בשלמא אין שוחטין דרישא - איצטריך, כדקאמרת: דלא תימא נשחוט משום כבוד יום טוב בלא כסוי; אלא סיפא, דקתני 'אין מכסין', אי דלית ליה חדא מהני לכסות מאי איצטריך לאשמועינן? השתא: ודאי אין מכסין, ספק מבעיא? אלא שמע מינה בדאית ליה, דלגבי ודאי מכסין, ואשמועינן דספק לא, וקשיא לן: אמאי אין מכסין, אי כדרב יהודה אי באפר הכירה)!

אלא אמר רבה: אפר כירה מוכן לודאי ואין מוכן לספק (קא סלקא דעתא דהכי קאמר: אף על גב דדעתיה לכל מילי, הכנסתו מועלת לודאי ואינה מועלת לספק); (ופרכינן: וכיון דדעתיה עלויה, ומשום דאקצה ליכא ספק) לספק מאי טעמא לא (לא מכסינן)?
- דקא עביר גומא (בתמיה)? ודאי נמי קא עביר גומא?!
אלא (ודאי מאי טעמא שרית?) - כדרכי אבא (דאמר לעיל 'מקלקל הוא ופטור עליה')? - הכא נמי כדרכי אבא; אלא ספק מאי טעמא? דלמא עביר כתישה (שמא יהו שם רגבים ויכתישם)? ודאי נמי נגזור משום כתישה!

(ומשני): ודאי כי קא עביר כתישה - אתי עשה ודחי את לא תעשה (כיון דרוב פעמים אין צריך לכתוש - לא גזור רבנן משום כתישה, דאי נמי אתו לידי כך - לאו איסורא דאורייתא

איכא, דאתי עשה ד- וְכִסְהוּ בְּעֵפֶר [ויקרא יז, ג] ודחי כָּל מְלָאכָה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם [שמות יב, טז], דקיימא לן בפרק קמא דיבמות (דף ד, א) עשה דוחה את לא תעשה) .

אימר דאמרינן אתי עשה ודחי את לא תעשה כגון מילה בצרעת (דכתיב (דברים כד, ח) הַשֹּׂמֵר בְּנֶגַע הַצִּרְעָת [לשמר] ותניא [ספרא תוריע פרשתא א פרק א הלכה ד, בלשון אחרת]: בְּקוֹצֵץ בְּהִרְתּוֹ הַכְּתוּב מִדְּבַר, וְתֵנִיָּא בְּגִמְדָּא דאִם לֹא הִבִּיא כְּלִי בַּמִּסְכָּת שֶׁבֶת (דף קלב, ב) יְמוּל בְּשֵׁר עֶרְלָתוֹ [ויקרא יב, ג] - אפילו במקום בהרת יקוץ), אי נמי סדין בציצית (גירסת רש"י: אי נמי ציצית בכלאים, דכתיב (דברים כב, יא) לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּה צִמְרִי וּפְשָׁתִים יַחְדָּו וְסִמִּיךְ לִיהָ [דברים כב, יב] גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ עַל אֲרֵבַע פְּנֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהֶּן) : דבעידנא דקא מעקר לאו קא מוקים לעשה (דבשעת מילה או בשעת לבישת הטלית מעקר לאו ומקיים עשה); הכא (אבל עשה זה, כשהוא כותש) בעידנא דקא מעקר לאו לא מוקים עשה (עובר בלאו, והעשה אינו מקיים עד שיכסה) !

הא לא קשיא: דכהדי דכתיש קא מכסי;

סוף סוף יום טוב עשה ולא תעשה הוא (דכתיב (ויקרא כג, לט) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שְׁבִתוֹן - דמשמע שבות), ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה!?

אלא אמר רבא: אפר כירה - דעתו לודאי ואין דעתו לספק (הלכך איסור מוקצה איכא; והוא הדין לדבר יהודה);

ואזדא רבא לטעמיה (דאמר מי שדעתו לודאי - לא רמי אנפשיה לאזמוני למידי דספק), דאמר רבא: הכניס עפר לכסות בו צואה (ביום טוב שיש לו תינוק וירא שמא יטיל רעי ביום טוב לפניו) - מותר לכסות בו דם צפור (שיש לו לשחוט ביום טוב: דכיון שהזמינו לספק - כל שכן לודאי); דם צפור - אסור לכסות בו צואה (אם יש לו תינוק קטן והטיל צואה ביום טוב; מאי טעמא? - דם צפור ודאי היה לו שישחטנו ויהא צריך כסוי, אבל הצואה ספק הוא אם יארע במקום המאוס לו, ודעתו לודאי ולא לספק) .

נהרבלאי (בסנהדרין דף יז, ב) מפרש דהוא רמי בר בריבי) אמרי: אפילו הכניס עפר לכסות בו דם צפור - מותר לכסות בו צואה (כיון דאזמניה - אזמניה, דהא נמי קרוב לודאי);

אמרי: במערבא פליגי בה רבי יוסי בר חמא ורבי זירא, ואמרי לה רבא בריה דרב יוסף בר חמא ורבי זירא; חד אמר: כוי הרי הוא כצואה (המכניס עפר לכסות בו צואה - מותר לכסות בו דם כוי, דזה וזה ספק), וחד אמר: כוי אינו כצואה (והמכניס עפר לכסות צואה - אסור לכסות בו דם כוי, דכוי לגבי צואה כספק לגבי ודאי: דצואת תינוק שכיחא וקרובה לודאי);

תסתיים דרבא הוא דאמר כוי הרי הוא כצואה (צואה כספק וכוי מותר בהזמנת צואה), דאמר רבא: 'הכניס עפר לכסות בו צואה - מותר לכסות בו דם צפור; דם צפור - אסור לכסות בו צואה' (אלמא ספק הוא) !

תסתיים.

רמי בריה דרב יבא אמר: כוי היינו טעמא דלא מכסינן: גזירה משום התרת חלבו (דאי שרית לכסוייה - אתי למימר חיה הוא);

אי הכי אפילו בחול נמי!

בחול אמרי (הרואה אומר): 'לנקר חצרו הוא צריך' (לא מפני שטעון כסוי, אלא כדי לנקר חצרו מכסהו) ;

שחט באשפה מאי איכא למימר? בא לימלך (מי שיש לו כוי ובא לימלך לחכמים אם צריך לכסותו, ובחול, והם מורים לו שצריך כסוי) מאי איכא למימר (איהו גופיה אתי למימר חיה הוא דהא מצרכו ליה כסוי) ?

אלא (אלא לא גרסינן) בחול [אי נמי] מספקא, אמרי ליה רבנן "זיל טרח וכסי", ביום טוב אי מספקא - מי אמרי ליה רבנן "זיל טרח וכסי" ? (כלומר: בחול, זה שהורוהו לכסות - לא מחזיק ליה בחיה ודאית, דמימר אמר: אי נמי מספקא להו לרבנן אי חיה אי בהמה - אמרי ליה זיל טרח וכסי כו';)

תני רבי זירא: 'לא כוי בלבד אמרו (דאין מכסין ביום טוב: דדין הוא שלא יכסוהו שמא בהמה היא וטרח טרחא דלא מצוה, ואפילו באפר הכירה), אלא אפילו שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמן זה בזה (דאיכא חד דטעון כסוי) - (אפילו הכי) אסור לכסותו ביום טוב (משום דקא טרח נמי בשל בהמה) ' .

אמר רבי יוסי בר יאסיניאה: לא שנו אלא שאין יכול לכסותו בדקירה אחת, אבל יכול לכסותו בדקירה אחת - מותר;

פשיטא (דהא לא טרח בשביל בהמה מידי) ?

מהו דתימא נגזר דקירה אחת אטו שתי דקירות - קא משמע לן .

אמר רבה: שחט צפור מערב יום טוב אין מכסין אותו ביום טוב (דהיה לו לכסות מבעוד יום, ומשום אמנועי משום שמחת יום טוב ליכא: דמשום דלא מכסי דם לא מתטר צפור באכילה);

(ביצה ט, א)

גלגל עיסה מערב יום טוב - מפריש ממנה חלתה (= טורטי"ל) ביום טוב. (ואף על גב דתנן לקמן (פ"ה מ"ב; דף לו,ב) 'אלו הן משום שבות: אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב', והא נמי כתרומת דגן דמיא שהיה יכול להפרישה מערב י"ט אפילו הכי מפריש שלא גזרו על תרומת עיסה שהרי מותר לגלגלה ב"ט ולאפותה כדי לאכול פת חמה) אבוא דשמואל אמר: אפילו גלגל עיסה מערב יום טוב - אין מפריש ממנה חלתה ביום טוב (דלא התירו להפריש חלה אלא בעיסה שנתגלגל ביום טוב, אבל זו - היה לו להפריש מערב יום טוב, כתרומת דגן ופירות). לימא פליגא דשמואל אדאבוא, דאמר שמואל: חלת חוצה לארץ (חלה שמרימין מן העיסה שבחוצה לארץ, הואיל ואינה מן התורה, כדקיימא לן בקדושין (דף לו,ב): כל מצוה התלויה בפירות הגדלים בארץ - אינו נוהג אלא בארץ) אוכל והולך ואחר כך מפריש (אוכל והולך כל הפת, ומשייר כדי חלה, ומפרישה באחרונה) ! (אלמא הפרשתה שלא לצורך היא, ולא הויה הפרשה, והמפריש ביום טוב אינו כמתקן, דלתסר כשאר הגבהת תרומה דגזרו בה רבנן מפני שנראה כמתקן!) אמר רבא: מי לא מודה שמואל (אף על פי שאינו צריך להפרישה) שאם קרא עליה שם (שחל עליה שם חלה) שאסורה לזרים (אלמא שם תרומה עליה, ואיתא בכלל אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב') ?

משנה :

בית שמאי אומרים: אין מוליכין את הסולם משוכך לשובך (קא סלקא דעתא סולם המיוחד לכך, וניכר שהוא של שוכך; וטעמא דבית שמאי - מפרש בגמרא דאסרי ואף על פי שהוא בא ליטול גחלות לשמחת יום טוב) אבל מטהו מחלון לחלון (באותו שוכך עצמו, שכן דרך שוכך להיות בו מחיצות הרבה: קן לכל זוג חוג, וחלון לכל קן וקן); ובית הלל מתירין.

גמרא :

אמר רב חנן בר אמי: מחלוקת ברשות הרבים, דבית שמאי סברי הרואה (שהוא מוליכו) אומר "להטיח גגו הוא צריך" (והרי הוא עושה מלאכה ביום טוב) " (להטיח - שהיו טחין גגותיהן בטיט לפי שלא היו משופעין אלא עשוין כמין תקרת עליה, ומשתמשין בהן, לפיכך טחין אותן ומשפיעין הטיח לצד הכתלים שיזובו מימיו), ובית הלל סברי: שובכו (של סולם) מוכיח עליו (שהוא ניכר שהוא של שוכך), אבל ברשות היחיד דברי הכל מותר (שהרי אין אדם רואה). איני! והא אמר רב יהודה אמר רב: כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין - אפילו בחדרי חדרים אסור! (וקשיא דרב אדרב חנן, ואף על גב דרב אמורא הוא - מקשי מיניה, מפני שרבן של כל בני הגולה היה בדורו, חוץ משמואל) ? תנאי היא (איכא תנא דקאי כוותיה), דתניא [צ"ל דתנן: משנה שבת פ"ב כ"ב מ"ד]: 'מי שנשדו כליו בדרך במי גשמים... שוטחן בחמה' (והן נוגבין מאליהן)... אבל לא כנגד העם (שלא יאמרו כבסן בשבת; אלמא מידי דמשום מראית העין מותר במקום צנוע); רבי אלעזר ורבי שמעון אוסרין !

איכא דאמרי: אמר רב חנן בר אמי: מחלוקת ברשות היחיד: דבית שמאי אית להו דרב יהודה אמר רב ובית הלל לית להו דרב יהודה אמר רב, אבל ברשות הרבים דברי הכל אסור; לימא רב דאמר כבית שמאי ? (לרב חנן קא פריך דאוקי לה בית הלל ברשות הרבים אסרי וברשות היחיד שרי, אם כן לרב חנן - רב דאמר כל מקום שאסרו כו' דאמר כבית שמאי - בתמיה: הא ודאי לא שביק בית הלל ועביד כבית שמאי! ועל כרחך לבית הלל אפילו ברשות הרבים מותר משום דשובכו מוכיח עליו, דאי ברשות הרבים אסור וברשות היחיד שרי - לא הוה אמר רב להא שמעתא!) תנאי היא, דתניא: 'שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם רבי אלעזר ורבי שמעון אוסרין' (כלומר: אמר לך רב חנן: ודאי רב סבר דבית הלל אפילו ברשות הרבים שרי, ופליג עלי, ואנא דאמרי כי האי תנא דאמר 'שוטחן בחמה', דלית ליה דרב; וההוא תנא מוקי בית הלל כוותיה: דלא התירו אלא ברשות היחיד; ורבי אלעזר ורבי שמעון, דסבירא להו כרב - מוקמי שריותא דבית הלל דמתניתין ואפילו ברשות הרבים, דקא סברי שובכו מוכיח עליו, ובית שמאי לית להו שובכו מוכיח עליו ואסרי אפילו בחדרי חדרים; יש מפרשים דלרב קא פריך, ואמר לך רב 'תנאי היא', ולא מלתא היא: דמאי רבותייהו דרבי אלעזר ורבי שמעון במקום בית הלל? הא בית שמאי נמי טובא הוה, ואין הלכה כמותן!).

(ביצה ט, ב)

מתניתין (דקתני בהולכת סולם פליגי) דלא כי האי תנא (דקתני בהולכה מודו מפני שצורך יום טוב היא), דתניא [נתוספתא ביצה פ"א הלכה ח [ליברמן]]: 'אמר רבי שמעון בן אלעזר: מודים בית שמאי ובית הלל שמוליכין את הסולם משוכך לשובך; לא נחלקו אלא להחזיר: שבית שמאי אומרים אין מחזירין, ובית הלל אומרים אף מחזירין';

אמר רבי יהודה: כמה דברים אמורים? - בסולם של שובך, אבל בסולם של עליה - דברי הכל אסור (דההוא ודאי אמרי להטיח גגו הוא צריך)! רבי דוסא אומר: מטהו מחלון לחלון; אחרים אומרים משום רבי דוסא: אף מדדין בו (אם החלון רחוק ואין ראש הסולם מגיע שם בהטיה - מדדין רגליו של סולם מעט מעט).

בני רבי חייא נפוק לקרייתא (לכפרים, לראות שדותיהן); כי אתו, אמר להו אבוהון: כלום מעשה בא לידכם? אמרו לו: סולם בא לדינו (הולכת סולם של עליה לשובך), והתרנוהו; אמר להם: צאו ואסרו מה שהתרתם. אינהו סבור: מדקא אמר רבי יהודה בסולם של עליה לא פליגי, מכלל דתנא קמא סבר פליגי (בשל עליה פליגי בחזרה, ומודים בהולכה); ולא היא: רבי יהודה טעמיה דתנא קמא קא מפרש (ובשל עליה ליכא למאן דשרי); ממאי? מדקתני (במלתיה דתנא קמא) 'מוליכין את הסולם משובך לשובך' (אלמא בסולם המיוחד לשובכין קאי); ואי סלקא דעתך בסולם של עליה פליגי - האי 'מוליכין את הסולם משובך לשובך'? 'מוליכין את הסולם לשובך' - לא! מבעי ליה! אלא לאו הכי קאמר: של שובך - אין, של עליה - לא! ואידך - מי קתני 'סולם של שובך' (דנהוי משמע דבשל שובך קאי)? 'משובך לשובך' קתני (ולעולם בשל עליה), (ורבותא אשמועינן: דיוליכנו מעליה לשובך ראשון, וממנו ואפילו לכמה שובכין! איכא דאמרי: אמרו לו: הטוי סולם של עליה בא לדינו, והתרנוהו; אמר להם: צאו ואסרו מה שהתרתם; אינהו סבור: מאי דקא אסר תנא קמא קא שרי רבי דוסא (דרבי דוסא - דהוא, רבי יהודה דאמר בסולם של עליה אסור להוליך - קא שרי רבי דוסא מיהא להטות), ולא היא: מאי דקא שרי תנא קמא קא אסר רבי דוסא (דהיינו של שובך להוליך קא אסר רבי דוסא, ואתא למימר: הולכה אסור, הטיה שרי; ובשל עליה לא איירי כלל).

אבל מטהו מחלון לחלון [ובית הלל מתירין]: אלמא גבי שמחת יום טוב בית שמאי לחומרא ובית הלל לקולא? ורמינהי: 'השוחט חיה ועוף ביום טוב: בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה, ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום'! אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה (כאן הוחלפה שיטתן וצריך להפוך דבריהם). ממאי (דמוחלפת, ומאי קשיא ליה לרבי יוחנן)? דלמא עד כאן לא קאמרי בית שמאי התם אלא היכא דאיכא דקר נעוץ (דלמא טעמייהו דבית שמאי התם משום דאיכא דקר נעוץ, וליכא צד איסור), אבל היכא דליכא דקר נעוץ (דאיכא צד רמז חפירה) לא (לא שרו, ואפילו בעפר תיחוח שהוא כחפור ועומד, והכא נמי לא שנא: דהא איכא חשדא דלהטיח גגו)? ואי נמי עד כאן לא קאמרי בית הלל הכא אלא דשובכו מוכיח עליו, אבל התם לא (דגזרי משום כתישה דלמא זמנין דבעי כתישה)? אלא אי קשיא (מתניתין אהדדי שהוצרך רבי יוחנן להחליף שיטתן וצריך להפוך דבריהם) - הא קשיא (על זו החליפה [ביצה פ"א מ"ג, להלן דף י"א]): 'בית שמאי אומרים: לא יטול (מן) הגזלות ביום טוב) אלא אם כן נענע מבעוד יום' (ולא סגי בהכנה בדבור בעלמא, כדמפרש לקמן טעמא: דלמא למחר, כי שקיל להו - חייס עלייהו וממליך), ובית הלל אומרים עומד ואומר "זה וזה אני נוטל" אלמא גבי שמחת יום טוב בית שמאי לחומרא ובית הלל לקולא, ורמינהי 'השוחט חיה ועוף ביום טוב...'. אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה; ודלמא לא היא: עד כאן לא אמרי בית שמאי אלא היכא דאיכא דקר נעוץ,

(ביצה י, א) אבל היכא דליכא דקר נעוץ לא (והא נמי להא דמאי דלמא ממליך ואשתכח דטלטלה בכדי דכיון דממליך בטלה לה הזמנה למפרע)? אי נמי עד כאן לא קאמרי בית הלל הכא אלא כיון דמוקצה הוא בעומד ואומר "זה וזה אני נוטל" סגי (כיון דאינו אסור אלא משום מוקצה בהזמנה בעלמא סגי), אבל התם לא? אלא אי קשיא הא קשיא [ביצה פ"א מ"ה דף י"א, א]: 'בית שמאי אומרים: אין נוטלין את העלי (דף עב וכבד וכותשין בו חטים לטרגיס וטיסני [לחלק את גרעיני החטה לחלקים]), והוי מלאכתו לאיסור) לקצב עליו בשר (וקא סברי בית שמאי אסור לטלטלו ואפילו

לצורך גופו: שצריך לגוף הכלי למלאכה המותרת היום), **ובית הלל מתירין** (קא טלקא דעתא משום שמחת יום טוב דאי לא שרית ליה - לא שחית) , אלמא גבי שמחת יום טוב בית שמאי לחומרא ובית הלל לקולא, ורמינהי: **'השוחט חיה ועוף בית שמאי וכו'?**

אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה ממאי דלמא לא היא עד כאן לא קאמרי בית שמאי התם אלא היכא דאיכא דקר נעוץ, אבל היכא דליכא דקר נעוץ - לא? אי נמי עד כאן לא קאמרי בית הלל הכא אלא דאיכא תורת כלי עליו (ואף על פי שמלאכתו לאיסור - מותר לסלטלו לצורך גופו), אבל התם לא?!

אלא אי קשיא - הא קשיא [ביצה פ"א מ"ה]: **'בית שמאי אומרים: אין נותנין את העור** (שהופשט ביום טוב) **לפני הדורסן** (לא ישטחנו במקום דריסת הרגלים, שזהו צורך עבוד: שמתעבד על ידי הדריסה), **ולא יגביהנו, אלא אם כן יש עליו כזית כשר; ובית הלל לקולא, ורמינהי 'השוחט חיה ועוף כיום טוב וכו'?** אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה! ממאי? דלמא לא היא: עד כאן לא קאמרי בית שמאי התם אלא היכא דאיכא דקר נעוץ, אבל היכא דליכא דקר נעוץ לא? אי נמי עד כאן לא קאמרי בית הלל הכא אלא דחזי למזגא עלויה (כן היתה ישיבתם: שותחין בגדים על גבי הקרקע, ונסמכין ויושבין על ברכיהן כפופין, כדאמרינן בפסחים (דף קח,א): **זוה זגין אברכי דתנן** 'ונמצאת שטיחתו צורך יום טוב), אבל התם לא?!

אלא אי קשיא - הא קשיא [ביצה פ"א מ"ה]: **'בית שמאי אומרים: אין מסלקין את התריסין ביום טוב** (תריסין = דלתות החלונות של תנויות שטגורין בהן החלונות בלילה, ומסלקין אותם ביום ונותנין אותן לפנייהם ושוטחין עליהן תבלין למכור לרבים; וביום טוב מותר ליקח מחנוני המכיר אותו, ובלבד שלא יזכיר סכום מקח), **ובית הלל מתירין אף להחזיר** (ולסגור בהן) , אלמא גבי שמחת יום טוב בית שמאי לחומרא ובית הלל לקולא, ורמינהי **'השוחט חיה ועוף כיום טוב וכו'?** בשלמא בית שמאי אבית שמאי לא קשיא: התם דאיכא דקר נעוץ הכא ליכא דקר נעוץ (כלומר: ליכא טעמא להתיירא, דקא סברי יש בנין בכלים), אלא בית הלל אבית הלל קשיא (וחזרה ודאי שלא לצורך היא, ואפילו דאמרינן אין בנין בכלים - טרחא דלאו צורך מיהא הוה וקא שרינן ליה משום תחלתו, כדלקמן, אלמא משום שמחת יום טוב מקילינן, וקשיא בית הלל דכסוי)! אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה! דילמא לא היא: עד כאן לא קאמרי בית הלל הכא אלא משום דאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים, אבל התם - לא!

משנה:

בית שמאי אומרים: לא יטול אלא אם כן נענע מבעוד יום, ובית הלל אומרים: עומד (מבעוד יום) ואומר: "זה וזה אני נוטל".

גמרא:

אמר רב חנן בר אמי: מחלוקת בבריכה ראשונה (דרך מגדלי יונים להניח בריכה ראשונה של כל שנה להיות צוות לאמה; 'בריכה' = קובי"ד בלע"ז: שהיונים יולדים בכל חדש וחדש, והן שני גזלות זכר ונקבה, ומפסיקין בתקופת טבת, וחוזרים ויולדים בניסן), דבית שמאי סברי גזרינן דלמא (כי שקיל להו למחר) אתי לאמלוכי (וחייס עלייהו, והוי ליה טלטול שלא לצורך; ומשנענע ומשמש בהן מבעוד יום לשחיטה ולא חס עלייהו - תו לא חיישינן דחייס), ובית הלל סברי לא גזרינן; אבל בבריכה שניה - דברי הכל בעומד ואומר "זה וזה אני נוטל" סגיא.

ובית הלל, למה ליה למימר **"זה וזה אני נוטל"**? לימא "מכאן אני נוטל למחר", וכי תימא בית הלל לית להו ברירה (וכי שקיל למחר דלמא לא הני אזמין והוא לא הזמין את כולם אלא כדי צרכו) - והתנן [אהלות פ"ז מ"ג]: **'המת כבית ולו פתחים הרבה** (כולם פתוחים או כולם סגורים) - **כולן** (כל כלים המונחים בחלל הפתחים תחת עובי התקרה של פתח) **טמאים** (ואף על פי שאינו תחת הגג המאהיל על המת; שגזרו חכמים טומאה על מקום שהוא דרך יציאת הטומאה שסופו לצאת דרך שם, וכאן אין אנו יודעים באיזה יוציאנו - הלכך כולם טמאים); **נפתח אחד מהן** (לאחר מיתת המת) - **הוא טמא** (בין כלים דמעיקרא, בין כלים דלבסוף המובאין לו מבחוץ) **וכלן טהורין** (לדברי הכל מוקמינן להו, דמודו הכל מכאן ולהבא בכלים המובאים לתוכן אחרי כן מבחוץ, דודאי בההוא דנפתח מפיך ליה); **חשב להוציאו כאחד מהן או כחלון שיש בו ארבעה על ארבעה** (בכך שערורו שראוי להוצאת מתים) - **מצלת על כל הפתחים כולן** (מלטמא כאילו נפתח); **בית**

שמאי אומרים: והוא שחשב להוציאו עד שלא ימות המת, ובית הלל **אומרים:** אף משימות המת' (וקא סלקא דעתא דברירה פליגי, ובכלים שהיו בהם בין מיתה למחשבה: בית שמאי סברי לא אמרינן הוברר דמיעקרא דעתיה להכי הואי, ולא ירדה הטומאה לשאר הפתחים, ובית הלל סברי: הוברר; ולמאי דסלקא דעתא השתא סבירא לן דבנפתח אחד מהם נמי הוו פליגי בכלים דמיעקרא, וטהורין, דקא תני לעיל לדברי הכל בכלים דמכאן ולהבא)!

הא - אתמר עלה: אמר רבה: לטהר את הפתחים מכאן ולהבא, וכן אמר רבי אושעיא: לטהר את הפתחים מכאן ולהבא מכאן ולהבא - אין, למפרע - לא (ואפילו בית הלל לית להו 'הוברר', ואין מטהרין אלא כלים דלבסוף דלאחר מחשבה, אבל הראשונים טמאים; ובית שמאי מטמאין אף האחרונים: דקא סברי משירדה תורת טומאה לפתחים לפני מחשבה במיתת המת - שוב אינו עולה מהם אלא על ידי מעשה, כגון נפתח, ובנפתח אחד מהם לא פליגי מיד).

רבא אמר: לעולם למפרע (למפרע נמי מטהרין בית הלל, דאית להו ברירה), והכא (במתניתין) היינו טעמא (דצריך לברר ולומר "אלו אני נוטל"): דלמא (למחר) מטלטל (ובודק השמנים) ושביק מטלטל ושביק (ושביק הא ושקיל אידך) וקא מטלטל מיד דלא חזי ליה (נמצא מטלטל מה שלא הזמין: שהרי לא היה דעתו אלא בכדי צרכו! הלכך אומר "זה זה אני נוטל" ולמחר על כרחיה הני מילי דשקיל); והא אמרת 'בעומד' (מרחוק ואין מנענע) ואומר "זה זה אני נוטל" סגיא (אלמא לא בדק מאתמול הכחושים והשמנים ואכתי איכא למיחש)! הני מילי מערב יום טוב (כלומר: היכא דידע מערב יום טוב דהני הוא דאזמינן, דתו בין שהן כחושים בין שהן שמנים לא שקיל אחריני, שהרי יודע שמוקצין הם: שלא זמן),

(ביצה י, ב) אבל כיום טוב (כשבא לברר ביום טוב, כלומר: שלא ברר דבריו מבעוד יום וסומך על בדיקת מחר שיבדוק את כולו) - אסור דזימנין דמשתכחי שמנים כחושים וכחושים שמנים (אותם הנראים שמנים למראה עיניו - נמצאים כחושים במשמושן, והכחושים נמצאים שמנים), וקמטלטל מיד דלא חזי ליה (כל אותן שטלטל יותר על צרכו - מוקצים היו); אי נמי זימנין דמשתכחי כלהו כחושים ושביק להו ואתי לאמנועי משמחת יום טוב (וכל זה על ידי שלא ברר אתמול דבריו, לפיכך סמך על שקר לומר אי אפשר שלא יהו שנים או שלשה טובים, ולמחר נמצאו כולם רעים! אבל כשאתה מוקיעו לברר - שוב אינו סומך אלא על אלו, בין היו שמנים או כחושים, ולדעת כן זמן, ובא ונוטל ולא ממנע).

משנה: זמן שחורים (ולא היה שם עוד) ומצא לבנים (ולמחר מצא הכל לבנים), לבנים ומצא שחורים (ודאי המזומנים הלכו להם, ואלו אחרים דאתו להו מעלמא לשובר), (וכן) שנים ומצא שלשה (ואינו מכיר את המוכנים) - (כולם) אסורים; שלשה ומצא שנים - מותרים (האחד הלך והשנים נשאר, ולא אמרינן 'הואיל והאחד הלך - כן הלכו כולם, ואלו אחרים הם'); (זמן) בתוך הקן ומצא לפני הקן (ובתוך הקן לא מצא כלום) - (הרי אלו) אסורין (ובגמרא מפרש לה); ואם אין שם אלא הם - הרי אלו מותרים.

גמרא: פשיטא! אמר רבה: הכא כמאי עסקינן? - כגון שזמן שחורים ולבנים (בשני קנין, וכל הקנין מובדלין במחיצות ועליות כדרך כל שובכין: עשוין עליות הרבה, וכל עליה יש בה מחיצות הרבה) והשכים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים (והכי קאמר: זמן שחורים בקן זה ומצא בו לבנים, ולבנים זמן בשני ומצא בו שחורים); מהו דתימא 'הני אינהו נינהו ואתהפוכי אתהפוך' - קא משמע לן הנך אזדו לעלמא והני אחריני נינהו.

לימא מסייע ליה לרבי חנינא, דאמר רבי חנינא (בבבא בתרא ב'לא יחפור' נדף כדא): רוב וקרוב - הלך אחר הרוב (אם בא מעשה לפנינו ויש לתלותו בדבר הקרוב לו להתיר או לאסור, ויש לתלותו אחר הרוב לענין אחר - חלוקה הקרוב הלך אחר הרוב; ומתניתין נמי הכי אמר, דהא איכא למתלינהו להנך שחורים באותם שהיו אתמול בקן שבצדו וכן הלבנים ולומר נהפכו, ולא תלינן אלא אמרינן מעלמא אתו ומרובא פירשו),

כדאמר אביי (לקמן): בדף - הכא נמי בדף. (בדף שיש דף לפני השובר בולט ויוצא ממנו ושם באים ויושבין יונים דמעלמא תדיר שיראים ליכנס לקן מפני שאותן שבקן מגרשים את כל הבא אליהן, וכשיוצאין משובר - אלו נכנסין, הלכך חיישינן שמא מן הדף באו לקנין, הלכך אסורים, דהוו להו כלהו 'קרובים': שבדף ושבר, הלכך זיל בתר רובא)

שנים ומצא שלשה אסורין :

מה נפשך (פירושא דמתניתין היא, כלומר: להכי אסורים: דמה נפשך להתירם) : אי אחריני נינהו - הא אחריני נינהו! ואי לא אחריני נינהו, הא איכא חד דמערב בהו.

שלשה ומצא שנים - מותרין :

מאי טעמא? הני אינהו נינהו, וחד מנייהו אזל לעלמא. לימא מתניתין רבי היא ולא רבנן (הא מתניתין סתמא היא, והלכה כסתם משנה, ואנן קיימא לן (כתובות כ"א, א) הלכה כרבי מחבירו ולא מחבירי), דתניא: 'הניח מנה' (ממעות מעשר שני בתיבה) ומצא מאתים - חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה, דברי רבי (האחד חולין ואינו יודע איזהו, ונוטל היפה שבהן ואומר "אם זו של מעשר - הרי יפה; ואם חולין היא - תהא חברתה מחוללת עליה"); וחכמים אומרים: הכל חולין (הואיל ולא מצא כמו שהניח - תולין להקל ולומר "נטל את הראשון והניחו במקום אחר והניח שוב את אלו ושכח", שאין אדם מניח מעות חולין ומעות מעשר ביחד);

הניח מאתים ומצא מנה, מנה מונח ומנה מוטל (ונשאר הך מנה ממעשר) - דברי רבי; וחכמים אומרים: הכל חולין (הואיל ולא העלהו לירושלים - לא הפרידן זה מזה, ושניהם נטלן והניחם במקום אחר, וזה חולין הוא שהניח הלום אחרי כן ושכח) אפילו תימא רבנן, הא אתמר עלה רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו: שאני גוזלות (להכי איכא למימר האחד הלך וחבריו נשארו), הואיל ועשויין לדדות (רגילים הן להיות מדדין אחד אחד ויוצאין ונכנסין, אבל מנה לא הלך מאליו אלא אם כן נטלו, וכשנטל - נטל שניהם);

ולמה לי לשנויי עלה 'שאני גוזלות הואיל ועשויין לדדות' (רבי יוחנן ורבי אלעזר - מה דוחקין לתלות טעם משנתנו במדדים? הא לדידהו מתוקמת שפיר כרבנן בלאו האי טעמא)? והא אתמר עלה דההיא דרבי יוחנן ורבי אלעזר (דהא אינהו אפליגו בההיא דמעשר): חד אמר בשני כיסין מחלוקת (בההיא - הוא דקאמר רבי מונה מונח ומנה מוטל) אבל בכיס אחד דברי הכל חולין, וחד אמר בכיס אחד מחלוקת (מחלוקת במונחין שני המנין בכיס אחד: בההיא - הוא דקאמר רבנן דכשנטל - כל הכיס נטל), אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל (דהאחד נטל והניח השני)? (המקשה סיומי מסיים למילתיה ומפרש קושייתו): בשלמא למאן דאמר בשני כיסין מחלוקת (דהיינו כדומיא דמתניתין דהווי שני גוזלות) - היינו דאיצטריך לשנויי הכא 'שאני גוזלות הואיל ועשויין לדדות' (צריך לשנויי דתקום מתניתין כרבנן מהאי טעמא הואיל ועשויין לדדות), אלא למאן דאמר 'בכיס אחד מחלוקת אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל' השתא למה לי לשנויי עלה 'משום דעשויין לדדות'? הא אמרת בשני כיסין לא פליגי (וחד מהני רבנן - או רבי יוחנן או רבי אלעזר - אוקמה הכי, ולעיל אמאי שנו תרוייהו הואיל ועשויין לדדות)?

אמר רב אשי: הכא (מאן דאמר בכיס אחד מחלוקת) - בגוזלות מקושרים וכיסים מקושרים (בשני כיסין כעין כיס אחד קאמר, דהיינו שני כיסין מקושרין) עסקינן (ודקאמר 'אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל' - בשאין מקושרין, ומתניתין - אפילו בגוזלות מקושרין משמע דהנותרין מותרין, ולא אמרינן 'אותן שזמן נטלו כולם, ואלו אחרים', הלכך - אי לא דשאני גוזלות הואיל ועשויין לדדות - לא הוה מתקמא כרבנן, דהא בכיסים מקושרין אמרי רבנן 'הכל חולין!'); (והשתא, אגב האי שנויא מתקמא שפיר כרבנן: גוזלות (דמדדין) מנתחי אהדי (ואיכא למתלי לקולא: דחד מנייהו הוא דאזל ליה), כיסין לא מנתחי אהדי (ואדם בא ונטלן, וכיון דמקושרים הם - שניהם נטל); ורבי אמר לך: כיסין נמי, זמנין

(ביצה י"א, א)

דמתעכל קטרייהו (ניתר הקשר שלהם ומתפרק מאליו, והבא ונטל - שמא לא מקושרין מצאם, וחטף האחד והלך לו).

בתוך הקן ומצא לפני הקן - אסורין: (דרך כל שובכין להיות מעט מן דף העליה בולט חוץ למחיצה של כל קן וקן, ושם היונים יוצאים לאויר ונוחים שם כרצונם, וחוזרין לקן.) לימא מסייע ליה לרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: רוב וקרוב - הלך אחר הרוב (כי הכא: דלא אמרינן 'אלו אותן שזמן בתוך הקן שהוא קרוב ללפני הקן', אלא אמרינן מעלמא אתו);

אמר אביי: בדף (דקלהו 'קרוב' נינהו, הלכך הלך אחר הרוב, דאיכא תרת). רבא אמר: (הא לא אצטריך לאשמועינן; אלא) בשני קניין זו למעלה מזו עסקינן (ובשניהם גוזלות, וזמן את שבזו ולא זמן את שבזו, ולמחר בא ולא מצא בתוך הקן שזמן אלא לפניו, ובאותו שלא זמן לא מצא לא לפניו ולא לתוכו, הלכך אסירי, ולא משום חששא דיוני דעלמא, אלא

מאחר שלא מצאן במקומן ועוד שָׁבֶקֶן האחר המוקצה לא מצא כלום - יש לחוש שמא אלו שמצא לפני הקן המוכן לא מתוכו יצאו אלא מתוך המוקצה), ולא מבעיא זמן בתחתונה ולא זמן בעליונה ומצא בתחתונה ולא מצא בעליונה, דאסירן (כלומר: ותנא דאצטריך לאשמועינן אסורים - לאו כשזמן את של תחתונה ולמחר מצא בתחתונה לפניו ולא בתוכה ולא מצא בעליונה כלום אצטריך למימר דאסירי), דאמרינן 'הנך אזלו לעלמא והנך אשתרבובי אשתרבובי ונחות' (דחיישין דלמא הני דאזמין אזדו להו, והנך שמצא לפניו - מְשַׁל עליונה באו, ואשתרבובי אשתרבובי למטה ונחיתו - הא לא אצטריך), אלא אפילו (דאפילו) זמן בעליונה (בתוכה) ולא זמן בתחתונה ובא (למחר) ומצא בעליונה (לפניה ולא בתוכה) ולא מצא בתחתונה (כלל) - הנך נמי אסירי (ולא תימא 'לאו אורחיהו למסרך ומיסק בעדון קטנים'), דאמרינן 'הנך אזלו לעלמא והנך סרוכי סריך (מן התחתונה המוקצה) וסליקו (לפני העליונה)'.

ואם אין שם (אם אין סביבותיהם אתמול) אלא הן - הרי אלו מותרין (דודאי אלו הן שהזמין בתוך הקן ובאו לפניו):
היכי דמי?: אי לימא במפורחין (גדולים ופורחים למרחוק) - איכא למימר הנך אזלו לעלמא והני אחריני ניהו?!
אלא במדדין? אי דאיכא קן בתוך חמשים אמה - אדדויי אדדו (מאותו קו, ואתו להכא, כדמפרש ואזיל: דעד חמשים אמה מדדה), ואי דליכא קן בתוך חמשים אמה - פשיטא דמותרין, דאמר מר עוקבא בר חמא: כל המדדה אין מדדה יותר מחמשים אמה?!
לעולם דאיכא קן בתוך חמשים אמה, וכגון דקיימא בקרן זוית (שזוית הבית בולט להלאה מן השוכך, וקן זה שזמן בו עומד לצדין, דאי הוה אתי להכא לא הוה חזי לקניה: שהזוית של בית עומדת לפניו): מהו דתימא אדדויי אדדו - קא משמע לן: כל היכא דמדדה והדר חזי לקניה - מדדה, ואי לא - לא מדדה.

משנה:
בית שמאי אומרים: אין נוטלים את העלי לקצב עליו בשר, (עלי - מלאכתו לאיסור: לכתוש במכתשת, משום הכי אסרי ליה בית שמאי);
ובית הלל מתירין;
בית שמאי אומרים: אין נותנין את העור לפני הדורסן, ולא יגביהו אלא אם כן יש עמו כזית בשר, ובית הלל מתירין.

גמרא:
תנא 'ושוין שאם קצב עליו בשר - שאסור לטלטלו' (דאתעביד ליה צורך יום טוב);
אמר אביי: מחלוקת בעלי, אבל כתברא גרמי (המיוחדת לקצב עליה בשר) - דברי הכל מותר.
פשיטא: 'עלי' תנן?!
מהו דתימא 'הוא הדין דאפילו תברא גרמי נמי (אסרי בית שמאי, דלמא בטר דטלטלה ממליך ולא תבר ואשתכח דטרח בכדי), והאי דקתני 'עלי' - להודיעך כחן דבית הלל, דאפילו דבר שמלאכתו לאיסור נמי שרו? - קא משמע לן;
איכא דאמרי: אמר אביי (שני אביי גופיה הכי): לא נצרכא (הא דאמרינן 'אבל תברא גרמי דברי הכל מותר') אלא אפילו תברא גרמי חדתי (שלא קצב עליה מעולם); מהו דתימא 'ממליך ולא תבר עליה'? - קא משמע לן;
ובית שמאי לא חיישי לאמלוכי (בתמיה, ופריך לאביי)? והתניא: 'בית שמאי אומרים: אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה, ולא בהמה אצל טבח וסכין' (אם היו רחוקים זה מזה דלמא בטר דטריח - ממליך); ובית הלל אומרים: מוליכין זה אצל זה;
בית שמאי אומרים: אין מוליכין תבלין ומדוך אצל מדוכה (מדוך = בוכנא שזוכין בו תבלין במדוכה), ולא מדוכה אצל תבלין ומדוך, ובית הלל אומרים: מוליכין זה אצל זה?!
הכי? השתא: בשלמא בהמה אתי לאמלוכי, דאמר "נשבק האי בהמה כחושה ומייתינא בהמה אחריתי דשמינה מינה"; קדרה נמי אתי לאימלוכי, דאמר "נשבק האי קדרה דבעיא תבלין (מין תבשיל זה שיהא צריך תבלין, כגון בשר ובצלים) ומייתינא אחריתי דלא בעיא תבלין (גירסת רש"י: ואעבד

קדרה דלא בעיא תבלין, כגון כרוב ולפת) ", הכא מאי איכא למימר? ממלך ולא
תבר? כיון דשחטה - לתבירא קיימא!!

בית שמאי אומרים אין נותנין את העור:
תנא: 'ושוין שמולחין עליו בשר לצלי' (ואף על פי שהמלח מועיל לעבוד);
אמר אביי: לא שנו אלא לצלי (דאין מולחין אותו יפה), אבל לקדרה - לא.
פשיטא: 'לצלי' תנן!?
הא קא משמע לן: דאפילו לצלי כעין קדרה - אסור. (האי 'אבל לקדרה'
דקאמר אביי - צלי כעין קדרה קאמר, כגון אדם המולח צלי יפה יפה קרוב למליחת בשר שלצורך קדרה, דלא
תימא כל צלי שרי.)

תנו רבנן: 'אין מולחין את החלבים' (ביום טוב כדי שלא יסריחו, ואפילו נשחטה
הבהמה ביום טוב) ואין מהפכין בהן; משום רבי יהושע אמרו: שוטחן
כרוח על גבי יתדות;
אמר רב מתנה: הלכה כרבי יהושע.
איכא דאמרי: אמר רב מתנה: אין הלכה כרבי יהושע.
בשלמא למאן דאמר 'הלכה כרבי יהושע', אצטריך: סלקא דעתא
אמינא 'יחיד ורבים הלכה כרבים' - קא משמע לן הלכה כיחיד,
אלא למאן דאמר 'אין הלכה' ('מאי איכא למימר? גרסין, 'קא משמע לן' לא גרסין) -
פשיטא: יחיד ורבים הלכה כרבים!?
מהו דתימא 'מסתבר טעמיה דרבי יהושע, דאי לא שרית ליה ממנע
ולא שחיט' - קא משמע לן;
ומאי שנא מעור לפני הדורסן (דשרו בית הלל משום דאי לא שרית ליה ממנע ולא
שחיט)?

(ביצה יא, ב)
התם לא מוכחא מלתא (שתהא שטיחתו לצורך עבוד), משום דחזי למזגא עליה
(דמימר אמר 'האי דשרו ליה רבנן לתתו לפני הדריסה - מפני צורך יום טוב התיירו, שאף שטיחתו צורך יום
טוב, דחזי למזגא עליה'); הכא (גבי חלבים כי שרית לשוטחן מוכחא מלתא שלתקון החלבים התרתו)
אתי למימר: "מאי טעמא שרו לי רבנן כי היכי דלא לסרח? מה לי
למשטחינהו מה לי לממלחינהו" (ואתי נמי לממלחינהו, ומליחה - מאבות מלאכות היא
בדבר שיש בו עבוד, דתנן (שבת פ"ז מ"ב, דף ע"א) 'זהמולחו והמעבדו')!
אמר רב יהודה אמר שמואל: מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת
(דחד טרחא לכלהו) אף על פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת.
רב אדא בר אהבה מערים ומלח גרמא גרמא (לאחר שמלח זו לאכלה היום - אומר
"חברתה ערבה עלי לאכלה היום", וחזר ומולחה).

משנה:
בית שמאי אומרים: אין מסלקין את התריסין ביום טוב,
ובית הלל מתירין אף להחזיר.

גמרא:
מאי 'תריסין'?
אמר עולא: תריסי חנויות (כמו תיבות הן, ועומדות בשוק, ואינן מחוברות לקרקע; תריסין =
דלתות פתחיהן).
ואמר עולא: שלשה דברים התיירו סופן (שאינו צורך יום טוב) משום תחלתן
(שהוא צורך יום טוב, ואי לא שרית סופן - לא עביד תחלתן), ואלו הן: עור לפני
הדורסן (הותרה שטיחתן משום שחיתתן), ותריסי חנויות (הותרה חזרתן משום סלוקן),
וחזרת רטיה (בשבת פרק 'כלל גדול' (דף ע"ב, א) אמרו: הממרח רטיה בשבת חייב משום ממחק)
במקדש (לכהן שלקה בידו וצריך לעבוד עבודה וליטול רטיה מעל ידו שלא תהא חציצה בין ידו לעבודה -
מחזיר הרטיה לאחר עבודה, דאי לא שרית ליה להחזירה - לא שקיל ליה מעיקרא);
ורחבא אמר רבי יהודה*: (חבר כשהתחיל למכור יינו או ככרו לעולי רגלים ברגל, וממשמי
בה יד הכל, וטומאת עם הארץ ברגל טהורה כל ימות הרגל, ובמה שנשאר לאחר הרגל נחלקו רבי יהודה
וחכמים בפרק 'חומר בקדש' (חגיגה פ"ג מ"ז, דף כ"א, א): רבי יהודה אומר) אף הפותח חביתו ומתחיל
בעיסתו על גב הרגל, ואליבא דרבי יהודה, דאמר יגמור (יגמור וימכרנה
לחברים ולכל אדם ויזהר שלא יגע עם הארץ עוד, וחכמים אומרים לא יגמור ולא ימכרנה עוד משום דנטמאת
ברגל במגע עם הארץ, ונהי דכל ימות הרגל אשתראי שלא לביישם, מיהו לאחר הרגל חלה למפרע; ואשמעינן
רחבא דרבי יהודה לא אמר יגמור אלא משום תחילתן: דאי לא שרית ליה - לא פתח ליה מעיקרא).

* (יש מפרשים ספק משמיה דרבי יהודה נשיאה, ספק משמיה דרב יהודה; ואני אומר: לא ראה רחבא את רבי יהודה נשיאה, דהא מפומבדיתא הוה, ולא מצינו שעלה לארץ ישראל! ועוד: כי אמרינן בעלמא 'דייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה כרחבא דפומבדיתא' - הוה לן למימר דאפילו ספיקי דגברי גריס, כדאמרינן בדבר יהודה ב'הכל שוחטין' (חולין י"ב); ונראה בעיני משום דברו מובהק היה, ולא היה לומד מרב אחר - הוה קרי ליה 'רבי', דלא נספקיה בדבר יהודה אחרנא.)

עור לפני הדורסן - תנינא (במתניתין: זכית הלל מתירין, ומעולא מאי נפקא לן) ! ? מהו דתימא טעמייהו דבית הלל משום דחזי למזגא עלייהו ואפילו (שהופשט) מערב יום טוב (מבעוד יום) נמי - קא משמע לן התיירו סופן משום תחלתן, דיום טוב - אין, דערב יום טוב - לא (דליכא למיגזר משום תחלתן, דאי נמי לא שרית ליה - אינו נמנע מלשחוט מערב יום טוב, דהא יכול לשוחטו מבעוד יום) ; תריסי חנויות נמי תנינא (במתניתין) : 'וכית הלל מתירין אף להחזיר' ?

מהו דתימא 'טעמייהו דבית הלל משום דאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים, ואפילו דבתים נמי (אין איסור בנין וסתירה בכלים אלא בבתים - דנחייב בבנין כל דהו; והעושה כלי או גומרו ביום טוב או בשבת - משום 'מכה בפטיש' הוא דמחייב, שהוא חייב לכל גמר מלאכה; או אם הוא דבר שהוא מחליקו חייב משום ממחק, ואם צריך קצוץ חייב משום מחתך, וכן אורג או מסך או תופר; אבל בנין וסתירה לא שייך בהו לאחיובי בסלוק וחזרה, דהא דתנן (שבת פ"ב מ"א, דף ק"ב) 'זבונה כל שהוא' - בבתים תנן, והלכך בית הלל אפילו בתיבות הבית שרו לסלק דלתותיהן ולהחזיר, ואף על גב דלאו לשמחת יום טוב) - קא משמע לן (עולא) : התיירו סופן משום תחלתן (דאף על גב דאין בנין וסתירה בכלים - קאסרי ליה בית הלל מדרבנן אי לאו משום תחלתן) : דחנויות (שהן צרכי רבים) - אין, דבתים (אבל תריסי כלי הבית) - לא ; חזרת רטיה במקדש נמי תנינא (עירובין פ"י מ"ג) : 'מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה' ! ?

מהו דתימא 'טעמא (דהתירא) מאי ? - משום דאין שבות במקדש (משום דלא גזרו על השבות שבמקדש, ולקשור רטיה - וכן כל דבר רפואה שאין מלאכה אלא שבות הוא שגזרו חכמים בכל רפואות גזירה משום שחיקת סמנין), אפילו כהן דלאו בר עבודה הוא' ? - קא משמע לן התיירו סופן משום תחלתן : דבר עבודה אין, דלאו בר עבודה - לא ;

פותח את חביתו נמי תנינא (חגיגה פ"ג מ"ז, דף כ"א) : 'הפותח את חביתו ומתחיל בעיסתו על גב הרגל, רבי יהודה אומר יגמור, וחכמים אומרים לא יגמור' ! ?

מהו דתימא 'טומאת עם הארץ ברגל כטהרה שוויה רבנן, ואף על גב דלא התחיל נמי (דאסמכוה אקרא קאיש אחד תגריס (שופטים כ"א); וטעמא דרבי יהודה משום דלא הדרה חיילא; ואף על גב דלא התחיל על גב הרגל למוכרה ואירע שנגע בה עם הארץ ברגל קאמר נמי רבי יהודה דאין מגעו מטמאה, ואפילו לאחר הרגל) - קא משמע לן (רחבא) התיירו סופן משום תחלתן : התחיל - אין, לא התחיל - לא .

ועולא מאי טעמא לא אמר הא ? בפלוגתא לא קא מיירי (והא פליגי רבנן עלה) ; הנך נמי פלוגתא נינהו ! ? בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה .

מתניתין (דקתני בסלוק נמי פליגי) - דלא כי האי תנא, דתניא 'אמר רבי שמעון בן אלעזר : מודים בית שמאי וכו' בית הלל שמסלקין את התריסין ביום טוב; לא נחלקו אלא להחזיר : שבית שמאי אומרים אין מחזירין, וכו' בית הלל אומרים אף מחזירין ; כמה דברים אמורים ? - בשיש להן ציר (ידות לשני ראשין דדומות לבנין), אבל אין להן ציר - דברי הכל מותר ;

והתניא : 'כמה דברים אמורים ? - בשאין להן ציר (הוא דשרי בית הלל), אבל יש להן ציר דברי הכל אסור' ?

אמר אביי (דכולי עלמא תרוייהו הנך תנאי דברייתא דפרשי לן - פלוגתא דבית שמאי ובית הלל) : בשיש להן ציר מן הצד - דברי הכל אסור [נראה לי שהכוונה שבאופן כזה מפרקים את התריס לגמרי] ; אין להן ציר כל עיקר - דברי הכל (בית שמאי ובית הלל) מותר [אולי שהתריסים רק מונחים וקשורים ואינם מחוברים, ואין מעשה סתירה או בנין] ; כי פליגי בשיש להן ציר באמצע (כעין פליט"א [בליטה], ותוחבין אותו בחור שבאמצע דופן פתח התיבה) :

(ביצה י"ב, א)

מר (בית שמאי) סבר גזרינן ציר באמצע אטו ציר מן הצד, ומר (בית הלל) סבר לא גזרינן . (והנך מתניתא לא אפלוג, אלא מר אשמעינן חדא ומר אשמעינן חדא, ולא

פליגי; מתניתא קמיתא הכי קאמר: 'במה דברים אמורים' - בשיש להן ציר באמצע, אבל אין להם ציר כל עיקר דברי הכל מותר, ותנא בתרא הכי קאמר: 'במה דברים אמורים דנחלקו? - בשאין להם ציר מן הצד, אבל בשיש להם ציר מן הצד דברי הכל אסור'.

משנה :

בית שמאי אומרים: אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים (כל מילי דלאו צורך אכילה), ובית הלל מתירין.

גמרא :

תני תנא קמיה דרבי יצחק בר אבדימי: 'השוחט עולת נדבה כיום טוב לוקה' (משום כל מלאכה לא יעשה בהם) (שמות יב, טז); ('עולת נדבה' - דאילו עולת חובת היום רחמנא שריא, אבל זו יש להקריבה לאחר יום טוב.) אמר ליה: דאמר לך מני? בית שמאי היא, דאמרי 'לא אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך' (אף אשר יאכל לכל נפש) (שמות יב, טז) הותרה נמי שלא לצורך, דאי בית הלל - הא אמרי 'מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך', הכא נמי 'מתוך שהותרה שחיטה לצורך - הותרה נמי שלא לצורך'. מתקיף לה רבה: ממאי דבית שמאי ובית הלל בהא פליגי? דלמא בערוב והוצאה לשבת ואין ערוב והוצאה ליום טוב קא מיפלגי (אם נאסרה הוצאה ביום טוב ונתקנו הלכות ערובי חצירות ליום טוב, אם לאו): מר סבר ערוב הוצאה לשבת וערוב הוצאה ליום טוב, ומר סבר ערוב הוצאה לשבת ואין ערוב הוצאה ליום טוב (ואף על גב דעיקר הוצאה מ-ויצטוו קול במחנה) (שמות לו, ו) נפקא לן (שבת דף צו, ב), בא ירמיה ופירש שלא נאסרה אלא בשבת, משום הכי קא שרו), כדכתיב (ירמיהו יז, כב) 'ולא תוציאו משה מבתיכם ביום השבת וכל מלאכה לא תעשו וקדשתם את יום השבת כאשר צויתי את אבותיכם' - בשבת אין, ביום טוב - לא; (אבל שחיטה שהיא אב מלאכה ובכלל לא תעשה כל מלאכה) (שבת כ, טז) היא - אימא לך אפילו לבית הלל אם הותרה לצורך - לא הותרה שלא לצורך, והך מתניתין אפילו בית הלל!

מתקיף לה (אהן אתקפתא דרבה) רב יוסף: אלא מעתה (דסבירא להו לבית הלל אין אסור הוצאה ליום טוב) ליפלגו באבנים (אי אין אסור הוצאה - אין אסור טלטול: שלא נאסר טלטול אלא משום הוצאה, ומה שלא גזרו על כל טלטולים אפילו על אוכלים וכלים - משום דאין גוזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רוב צבור יכולין לעמוד בה) ! אלא מדלא מפלגי באבנים - שמע מינה בהוצאה שלא לצורך פליגי (שמע מינה דלכולי עלמא יש הוצאה ליום טוב, אלא שמן התורה הותרה לצורך ובית הלל אית להו כיון דהותרה לצורך הותרה מן התורה לגמרי אלא רבנן גזור במידי דהוי טרחא דלא צריך, כגון אבנים, אבל בקטן וספר תורה דצריכין להו ביום טוב לא גזור; ובית שמאי לית להו מיגו, ומידי דצורך אכילה שהתורה התירה הותר, ושאינו צורך אכילה באסורו עומד מן התורה); ואף רבי יוחנן סבר ב'מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך' פליגי (בית שמאי ובית הלל, ודכולי עלמא יש אסור הוצאה ליום טוב מ-ויצטוו קול במחנה) (שמות לו, ו) דישנה בשאר מלאכות, וירמיה היה מזהירן על השבתות שהן חמורין, והלואי ישמעו), דתני תנא קמיה דרבי יוחנן: 'המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב ואכלו - לוקה חמש; לוקה משום מבשל גיד' (שהבשול - אב מלאכה הוא, ובשול גיד - דבר האסור ואינו ראוי לאכילה, ועומד באסור כל מלאכה לא יעשה בהם) (שמות יב, טז) דלא הותר אלא לצורך), ולוקה משום אוכל גיד, ולוקה משום מבשל בשר בחלב (לאו משום יום טוב: דמלקות דבשול יום טוב היא תנא ליה! אלא אפילו הוא חול לוקה משום מבשל בשר בחלב, דכתיב לא תבשל גדי בחלב) (אמו) שלש פעמים (שמות כג, יט; לד, כו; דברים יד, כא) אחד לאסור אכילה, ואחד לאסור הנאה, ואחד לאסור בשול), ולוקה משום אוכל בשר בחלב, ולוקה

(ביצה יב, ב)

משום הבערה (שהיא מלאכה לעצמה; קא סבר יש חלוק מלאכות ליום טוב ללקות שתיים על שתי מלאכות משום יום טוב), אמר ליה: פוק תני לברא: הבערה ובשול (דיום טוב) אינה משנה (לא נשנית מעולם בבית המדרש, ללקות עליהן: דמתוך שהותרו לצורך הותרו נמי שלא לצורך מן התורה), ואם תמצא לומר משנה (אם יאמרו תנאים שנשנית) - בית שמאי היא (ודאי בית שמאי שנאזהר), דאמרי 'לא אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך', הכי נמי לא אמרינן 'מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך', דאי בית הלל - כיון דאמרי 'מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך', הכא נמי מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך.

משנה :

בית שמאי אומרים: אין מוליכין חלה ומתנות לכהן ביום טוב (חלה, אף על פי שמותר בהפרשתה - לא שרו ליה הולכתה, אלא תקון לתקן עיסתו התיירו לו ולא יותר; מתנות = הזרוע והלחיים והקיבה; אף הן הרמתן הותרה לו, שהרי נצטוו להרימן והיאך יאכל שאר הבשר? ואף על פי שאין טובלין כשאר טבל לאסור הבשר באכילה, מיהו אם לא פירש שאר הבשר מהן הרי הוא אוכלן ועובר בעשה! הלכך הרמתן התיירו, ולא הולכתו, וכולן משום גזרה דאין מגביהין אותם [אין מפרישין את המתנות], בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום;

ובית הלל מתירין;

אמרו להם בית שמאי גזרה שוה (לאו דוקא, דכולה מדרבנן גזור, אלא דומיא דגזרה שוה בדרבנן): חלה ומתנות מתנה לכהן (מעשרים וארבע מתנות כהונה הן), ותרומה מתנה לכהן: כשם שאין מוליכין את התרומה (דבהא מודיתו לו, שהרי מאתמול הוגבהה) - כך אין מוליכין את המתנות! אמרו להם בית הלל: לא! אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי (רשאי) בהרמתה (לא נתנו חכמים לאדם כח וזכות בהפרשתה), תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן?

גמרא :

קא סלקא דעתך שהורמו מהיום ושנשחטו מהיום ושהורמו מאמש ושנשחטו מאמש; מני מתניתין? לא רבי יוסי ולא רבי יהודה אלא אחרים, דתניא [תוספתא ביצה פ"א הלכה יב [ליברמן]]: 'אמר רבי יהודה: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על המתנות שהורמו מערב יום טוב שמוליכין עם המתנות שהורמו מהיום ושנשחטו מהיום; לא נחלקו אלא להוליכין בפני עצמן, שבית שמאי אומרים אין מוליכין (ומתניתין קתני 'בין שהורמו מהיום', וקא סלקא דעתך דבנשחטו היום קא מיירי, ואסר), ובית הלל אומרים מוליכין, וכך היו בית שמאי דנין: חלה ומתנות - מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן: כשם שאין מוליכין את התרומה - כך אין מוליכין את המתנות;

אמרו להם בית הלל: לא אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי בהרמתה, תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן?!

אמר רבי יוסי: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על המתנות, שמוליכין (הואיל וזכאי בהרמתן, והוא הדין לחלה, וחד מינייהו נקט); לא נחלקו אלא על התרומה: שבית שמאי אומרים אין מוליכין, ובית הלל אומרים מוליכין, וכך היו בית הלל דנין: חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן; כשם שמוליכין את המתנות - כך מוליכין את התרומה; אמרו להם בית שמאי: לא! אם אמרתם במתנות שזכאי בהרמתן תאמרו בתרומה שאין זכאי בהרמתה?

אחרים אומרים: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על התרומה שאין מוליכין; לא נחלקו אלא על המתנות (ואפילו נשחטו מהיום משמע, כי מתניתין): שבית שמאי אומרים אין מוליכין ובית הלל אומרים מוליכין; לימא אחרים היא ולא רבי יהודה! (כלומר: כרבי יוסי ודאי לא אפשר לאוקמא; כרבי יהודה מאי? מי מצינן למימר דמתניתין נמי דוקא בשל אמש קאמר, ומתוקם אליביה? או נקק על כרחנו לומר דלא כרבי יהודה?)

אמר רבא: מי קתני (מתניתין) 'בין' שהורמו מהיום ושנשחטו מהיום? 'שהורמו' קתני, ולעולם שחיטתן מאמש (אבל בהנך דנשחטו ביום טוב - מודו)! לימא רבי יהודה היא ולא אחרים? (כיון דמתניתין דוקא בדשל אמש קאי, מדלא קתני 'נשחטו היום' נימא דלא כאחרים, דהא אחרים על המתנות קאמרי?) אפילו תימא אחרים, ובהנך דנשחטו מאמש (על המתנות דקאמרי אחרים בשל אמש קמיירי);

אי הכי היינו רבי יהודה?

איכא בינייהו טפלה (רבי יהודה מתיר לטפל ולהוליך של אמש עם של היום, ואחרים סברי דאפילו לטפל נמי אסרי בית שמאי, ומתניתין דלא איירי בטפלה כלל - איכא למימר כרבי יהודה ואיכא למימר כאחרים).

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי (ואליבא דבית הלל, דאפילו תרומה נמי מותר להוליך).

רב טובי בריה דרב נחמיה הוה ליה גרבא דחמרא דתרומה; אתא לקמיה דרב יוסף, אמר ליה: מהו לאמטויי לכהן האידנא?

אמר ליה: הכי אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי.

אושפזיכניה דרבא בר רב חנן הוה ליה אסורייתא דחרדלא (חבילות של חרדל בשרביטין, והזרע בתוכן); אמר ליה: מהו לפרוכי (לפרוכי השרביטין ולהוציא הזרע) ומיכל מנייהו ביום טוב (מי שרי ביום טוב כשחיטה וכבישול? או דלמא כיון דאפשר מערב יום טוב – לא, דתולדת דשה הוא)? לא הוה בידיה;

אתא לקמיה דרבא, אמר ליה: מוללין מלילות (של חטין: שמולל בידיו כשהן רכים, דדש כלאחר יד הוא, ואפילו בשבת לאו דאורייתא הוא אלא מדרבנן, וביום טוב לא גזור) ומפרכין קטניות ביום טוב.

איתיביה אביי [תוספתא שבת פ"ד ה"ט; תוספתא ביצה פ"א ה"כ [ליברמן]]: 'המולל מלילות מערב שבת - למחר מנפת מיד ליד (שלא כדרך חול) ואוכל, אבל לא בקנון' (כלי הוא ראשו אחד רחב והשני עשוי כעין מרחב קצר, ונותן הקטניות בתוך הרחב ומנענע והאוכל מתגלגל דרך המרחב, והפסולת נשאר בכלי) ולא בתמחוי (קערה גדולה); המולל מלילות מערב יום טוב - למחר מנפת על יד על יד (מעט מעט) ואוכל אפילו בקנון ואפילו בתמחוי, אבל לא כטבלא ולא כנפה ולא ככברה (דמחזי כמאן דעביד לצורך מחר, שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה) 'מערב יום טוב – אין, ביום טוב – לא' (המולל מערב יום טוב' קתני, ולא קתני 'המולל ביום טוב')! אפילו תימא ביום טוב, ואידי דתנא רישא 'מערב שבת' תנא סיפא נמי 'מערב יום טוב';

אם כן (דמוללין מלילות ביום טוב), מצינו תרומה שזכאי בהרמיתה (דסתם שבלין לא מפרישין תרומה עד שיעשו דגן, והמוללין ביום טוב לאכלן - מפריש מהן תרומה על כרחו), ותנן 'לא אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי בהרמיתה וכו'?

לא קשיא:

(ביצה יג, א)

הא רבי הא רבי יוסי ברבי יהודה (לעולם מוללין מלילות לדברי הכל, ודקשיא לן 'אם כן מצינו תרומה שזכאי בהרמיתה' אין, ודאי מצינו אליבא דרבי, דאמר 'יש תרומה במלילות', ומתניתין דקתני 'לא מצינו' - רבי יוסי ברבי יהודה היא, דאמר 'אין תרומה במלילות'), דתניא: 'הכניס שבלין לעשות מהן עיסה - אוכל מהן עדאי' (כל זמן שלא דשן ומרחן בכרי לא נגמרה מלאכתן לתרומה) ופטור; למוללן במלילות (הכניסן לאכלן מעט מעט על ידי מלילות) - רבי מחייב (בתרומה, שלא יאכל מהן עדאי עד שיפריש, לפי שהכנסתן בשבלין היא גמר מלאכתן: שאין סופן לבא לידי גורן אחר, וְהוּא גרנן) ורבי יוסי ברבי יהודה פוטר (ראשית דגנך (דברים יח, יד) כתיב, והיינו מְרוּחָה, דאין דגון אלא קבוץ בכרי).

(ופרכין לרבא, דאמר מוללן: ורבי יוסי ברבי יהודה נמי (אי שרית למוללן ביום טוב) משכחת לה (על כרחיך שזכאי בהרמיתה) כגון שהכניס שבלין לעשות מהן עיסה (בדישה ומרוח), ונמלך עליהן למוללן (להצניען כולן למלילות) ביום טוב, דטבלא ביומיה (דעל כרחיך מודה בהו רבי יוסי דטבלן ביום שנמלך עליהן: דכיון דהכניסן לשם גורן גמור - ירדה להן תורת תרומות ומעשרות, וכשנמלך למוללן - נעשית הכנסתו 'גורן', והמוללן ביום טוב על כרחו קדים תרומתן)! אלא מאי 'תרומה'?

רוב תרומה. (ולא גרס 'אלא מאי אית לך למימר', אלא לא תימא הא רבי הא רבי יוסי: דבין לרבי בין לרבי יוסי מתוקמא, ומאי 'תרומה' דתנן מתניתין אינו זכאי בהרמיתה? - ברוב תרומות קאמר, שישנן על ידי דישה ומרוח, והן מערב יום טוב.)

אמר אביי: מחלוקת בשבלין (בהנהו - הוא דפטר רבי יוסי: דרובן לדישה, ואין גרנן אלא במרוח), אבל בקטניות דברי הכל אסורייתא טבלא (יש בני אדם הרבה שאין חובטין אותן יחד אלא כדי קדרתן, לפיכך הכנסתן בחבילין זהו גרנן).

לימא מסייע ליה [תרומות פ"י מ"ו]: 'מי שהיו לו חבילי תלתן (מין קטנית הוא, ומעט נותנין בקדרה ליתן טעם) של טבל - הרי זה כותש (זהו דרך דישתן) ומחשב (מאומד) כמה זרע יש בהם ומפריש על הזרע ואינו מפריש על העץ (אין צריך להפריש מן הקשים, ואף על פי שטעם עצו ופריו שוה - לא חייבוהו חכמים במעשרות)' (מדקתני 'חבילין... של טבל', אלמא אסורייתא טבלא); מאי לאו רבי יוסי ברבי יהודה היא, דאמר התם לא טבלא הכא טבלא? לא! רבי היא!

אי רבי היא, מאי איריא תלתן? אפילו שבלין נמי? אלא מאי רבי יוסי ברבי יהודה? לשמעיןן שאר מיני קטניות (דטבלו בחבילי, ואף על פי שהרבה עושין מהן כרי ומרוח) וכל שכן תלתן (שהוא נותנו מעט מעט בקדרה למתק, ונותנו בעצו)?

אלא תלתן אצטריכא ליה (ולעולם רבי היא, והוא הדין לשבלין, ולא תסייעה מהכא) : סלקא דעתא אמינא הואיל וטעם עצו ופריו שוה לפרוש נמי אעצו - קא משמע לן .

איכא דאמרי : אמר אביי : מחלוקת בשבלין (בהנהו מחייב רבי, לפי שהרבה כונסין אותן למלילות וקליות - שהן גרנן), אבל בקטניות - דברי הכל (סתם הכנסתם למרוח, ואסורייא לא טבלא).

מיתיבי [תרומות פ"י מ"ו] : 'מי שהיו לו חבילי תלתן של טבל הרי זה כותש ומחשב כמה זרע יש בהן ומפריש על הזרע ואינו מפריש על העץ' מאי לאו טבל טבול של תרומה (כלומר: מאי לאו גבי ישראל קרי ליה טבל, ועדיין לא נקרא עליו שם בפה, ומסתמא קרוי טבל וחייב בתרומה שהיא תחלה לכל המעשרות, דכתיב בה 'ראשית' [דגנך] [דברים יח, 12]) ?

לא! טבל טבול של תרומת מעשר (לעולם אין חבילין גמר מלאכה, ואילו גבי ישראל - הוא לא הוה מקרי 'טבל', אלא בבן לוי קאי, שקדם והלך אצל ישראל ונטל מעשר ראשון ממנו בחבילין; והואיל וחל על חבילין הללו שם מעשר - נעשו טבל אצלו להפריש מהם תרומת מעשר מן המעשר שעל הלוי להפריש, והיא במיתה, וכל תורת תרומה עליה, ד'תרומה' קרייה רחמנא [תרומת ה'] מעשר מן המעשר [במדבר יח, 14]), וכדרכי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש, דאמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: מעשר ראשון שהקדימו בשבלין (שהקדימו לתרומה גדולה) - שמו (שם מעשר שנקרא עליו) טובלו לתרומת מעשר (ואוסרו באכילת עראי, ובמיתה, כדין טבל, עד שירים תרומת מעשר שלו; ולקמיה יהיב טעמא) .

'כותש' למה לי (אי בבן לוי מוקמינן ליה, למה מוטל עליו לעשותו דגן? אי אמרת בשלמא בישראל קאי ואסורייתא טבלא - שפיר תנא 'כותש', דכתיב [ראשית] דגנך [דברים יח, 12], ודרבנן דומיא דאורייתא תקון) ? לימא ליה: כי היכי דיהבו לי - הכי יהיבנא לך! אמר רבא: קנסא (על שהקדים וגרם להערים לעבור על דברי תורה: שהמשנה סדר המעשרות - עובר בלאו: מלאךך ודמךך לא תאחר (שמות כב, 28) דהכי קאמר: לא תאחר תרומה להקדים לה מעשר) . תניא נמי הכי: 'בן לוי שנתנו לו שבלין כמעשרותיו - עושה אותן גורן; ענבים - עושה אותן יין; זיתים - עושה אותן שמן, ומפריש עליהם תרומת מעשר ונותנן לכהן, שכשם שתרומה גדולה אינה ניטלת

(ביצה יג, ב)

אלא מן הגורן ומן היקב (שנגמר כולה, דכתיב דגן תירוש ויצהר [במדבר יח, 12]: כל חלב ויצהר וכל חלב תירוש ודגן) - כך תרומת מעשר אינה ניטלת אלא מן הגורן ומן היקב' .

'מחשב' ? הא מדידה בעי ! ? (בשלמא אי בישראל מוקמת לה ובתרומה גדולה - איכא למיתני 'מחשב', דניטלת באומד: שתרומה גדולה לא נתנה בה התורה שיעור, דכתיב 'ראשית' דגנך [דברים יח, 12] ורבנן הוא דאמרי שיעור עין יפה ובינונית ורעה, הלכך באומד סגי, דאי נמי לא יהיב כשיעור - חטא אחת פוסרת כל הכרי! אבל גבי לוי [במדבר יח, 14]: מעשר מן המעשר כתיב, וצריך למדוד!)

הא מני ? - אבא אלעזר בן גימל היא, דתניא [נספרי במדבר פיסקא קכא, ושם 'אלעזר בן גמליאל'] : 'אבא אלעזר בן גימל אומר : [במדבר יח, 14] ונחשב לכם תרומתכם [פדגן מן הגרן וקמלאה מן הקב] (בלויס כתיב) - בשתי תרומות הכתוב מדבר : אחת תרומה גדולה (דכתיב פדגן מן הגרן - זו תרומה גדולה) ואחת תרומת מעשר (תרומתכם - זו תרומת מעשר); כשם שתרומה גדולה ניטלת באומד (כדפרישית: דלא כתיב בה שיעור) ובמחשבה (נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, דכתיב ונחשב, ואתרוייהו קאי; והא דקא יליף לה מתרומה גדולה - משום אומד נקט לה) - כך תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה' .

גופא: אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: מעשר ראשון שהקדימו בשבלין - שמו טובלו לתרומת מעשר; מאי טעמא ?

אמר רבא: הואיל ויצא עליו שם מעשר (ורחמנא אמר: והרמתם ממנו ...

מעשר מן המעשר [במדבר יח, 14]: משנקרא מעשר - הזקיקם לתרומתו) .

אמר רבי שמעון בן לקיש: מעשר ראשון שהקדימו בשבלין (שהיה לו לכהן ליטול תרומה גדולה תחלה, שהרי קרויה ראשית [דגנך] [דברים יח, 12]), והלוי אחריו מעשר במה שמשיר, וזה שנטל מעשר תחלה ונמצא שלא הורמה תרומה גדולה ממעשרו, וישראל לא יתן לכהן אלא אחד מחמשים במה ששייר - נמצא כהן מפסיד) - פטור (הלוי) מתרומה גדולה (שבמעשר זה), שנאמר [במדבר יח, 14] ונאל הלויס תדבר ואמרתי אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר (שנאמר והרמתם ממנו תרומת ה', ופירש: ומה היא התרומה? - מעשר מן המעשר); מעשר מן המעשר אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר .

אמר ליה רב פפא לאביי: אי הכי, אפילו הקדימו (לתרומה) בכרי נמי (משנתמרח נפטר לוי, מהאי קרא) ! ?
אמר ליה: עליך אמר קרא (כדי שלא תאמר כן): (במדבר יח, כט) **מכל מתנותיכם תרמו את כל תרומת ה' [מכל חלב ואת מקדשו ממנו]** (ובלויים כתיב, ולהכי כתיב כל: למימר דכל צד תרומה המוטלת בו יתן);

ומה ראית (דהאי כל דמרבי - שדית ליה אהקדימו בכרי, ואידך אהקדימו בשבליים? אימא איפכא) ?
האי אדגן והאי לא אדגן (הקדימו בכרי כבר נעשה דגן, ומשבא לכלל דגן - חלה עליו חובת כהן, דכתיב **ראשית דגןך** [דברים יח, ד], הלכך מסתברא דהאי קרא דזכותא דכהן - אכרי תשדייה) .

תנן התם [מעשרות פ"ד מ"ה]: **'המקלף שעורין** (לאוכלן קלופים חיים) - **מקלף אחת אחת ואוכל** (ופטור מן המעשר, דכי האי גוונא - 'אכילת עראי' היא, ובשלא נתמרחו קאי: שמקלפן מתוך שבולת שלהן), **ואם קלף ונתן לתוך ידו - חייב** (במעשר דהוה ליה קבע) '.
אמר רבי אלעזר: וכן לשבת צצצ לט מלאכות (אחת אחת לא הוי 'מפרק' - תולדה דדש - דכלאחר יד הוא, אבל משקבצן בידו הויה תולדת דישא, וחייב) .
איני! והא רב מקלפא ליה דביתהו כסי כסי (מלא כוסות), ורבי חייא מקלפא ליה דביתהו כסי כסי! ?
אלא אי אתמר - אסיפא אתמר: **'המולל מלילות של חטים - מנפח על יד על יד, ואוכל** (בלא מעשר); **ואם נפח ונתן לתוך חיקו** (בשולי בגדיו, שקורין פאנ"ץ) - **חייב**; אמר רבי אלעזר: וכן לשבת.
מתקיף לה רבי אבא בר ממל: ורישא, למעשר אין, לשבת לא? ומי איכא מידי דלענין שבת לא הוי גמר מלאכה, ולמעשר הוי גמר מלאכה?

מתקיף לה רב ששת בריה דרב אידי: ולא? והא גרנן למעשר (כלומר הרבה מלאכות שאמרו שהן קובעות גורן למעשר לאסרו באכילת עראי ומותרות בשבת), דתנן [מעשרות פ"א מ"ה]: **'איזהו גרנן למעשר** (לעיל מינה איירי בפירות, וקאמר: אימתי גמר מלאכתו ליקבע למעשר)? - **הקשואין והדלועין משיפקסו** (משניטל פקס שלהן, והוא כמין פרח בראשו, כמו שיש בתפוחים, ונופל מאליו כשמתביש), **ושלא פקסו משיעמיד ערמה** (כלומר: ואם עד שלא פקסו העמיד ערמה מהן, כמין כרי - הוקבעו) ' (אלמא העמדת ערמה הויא גמר מלאכה למעשר), ותנן נמי גבי בצלים **'משיעמיד ערמה'** [מעשרות פ"א מ"ו], ואילו גבי שבת העמדת ערמה פטור (ולענין שבת - משהביא בצלים לביתו; אין העמדת ערמה מלאכה) ! אלא מאי אית לך למימר? מלאכת מחשבת אסרה תורה (אף על גב דלמעשר הויא מלאכה, לשבת - מלאכת מחשבת שהיא מלאכת אומנות אסרה תורה: שנשמכה פרישת שבת למלאכת המשכן ב'ויקהל', והתם - מלאכת מחשבת כתיב) - הכא נמי מלאכת מחשבת אסרה תורה.

כיצד מולל (ביום טוב)? (דאמרן לעיל **'מוללין מלילות'** והא ודאי שינוי בעי מעובדא דחול?!)
אביי משמיה דרב יוסף אמר: חדא אחדא (בין גודל לאצבע), ורב אויא משמיה דרב יוסף אמר: חדא אתרתי (בין גודל לשתי אצבעותיו);
רבא אמר: כיון דמשני - אפילו חדא אכולהו נמי.

כיצד מנפח (דאמרינן לעיל **'למחר מנפח מיד ליד'**, בשבת)?
אמר רב אדא בר אהבה אמר רב: מנפח

(ביצה יד, א)
מקשרי אצבעותיו ולמעלה (ולא בכפו).
מחכו עלה במערבא: כיון דמשני - אפילו בכולה ידא נמי!
אלא אמר רבי אלעזר: מנפח בידו אחת ובכל כחו.

משנה:
בית שמאי אומרים: תבלין נדוכין במדוך של עץ, והמלח בפך (מדוך הוא בוכנא שמכין בו כדרכו, ואין צריך שנוי; אבל במלח - במקום שיש מלח גסה - בפך של חרס ידוכנו, ולא במדוכה); **ובעץ הפרור** (גירסת רש"י: **או בעץ פורר**: כף גדולה שקורין פוקי"א, דמלח בעי שנוי, ובגמרא מפרש טעמא);
ובית הלל אומרים: תבלין נדוכין כדרכן: במדוך של אבן, והמלח במדוך של עץ (שנוי בעי, אבל סגי בהאי שנוי זוטא) .

גמרא:
דכולי עלמא מיהת מלח בעיא שנוי, מאי טעמא?

רב הונא ורב חסדא: חד אמר: כל הקדרות (כל מיני תבשיל) כולן צריכות מלח (הלכך מאתמול הוה ידע דאיבעי ליה לדוכה), ואין כל הקדרות צריכות תבלין (ואדם אינו יודע מה יעלה בלבו לאכול מחר); וחד אמר: כל התבלין מפיגין טעמן (ממירין טעמן אם ידוכן מאתמול; וריחו לא נמר (ירמיהו מח,יא) מתרגמין 'לא פג') [ולכן צריך להכינו לפני השמש], ומלח אינה מפיגה טעמה; מאי בינייהו?

איכא בינייהו דידע מאי קדרה בעי לבשולי (ללישנא קמא בעי שנוי, ללישנא בתרא לא בעי שנוי); אי נמי במוריקא (תבלין של מוריקא איכא בינייהו: שיש קדרה שמתבלין אותה בכרכום ואינו מפיג טעמו אם נדוך מבעוד יום, והוא לא היה יודע מה יבשל מחר: ללישנא בתרא בעי שנוי, ללישנא קמא לא בעי שנוי).

אמר רב יהודה אמר שמואל: כל הנדוכין נדוכין כדרכן, ואפילו מלח.

והא אמרת מלח בעיא שנוי? הוא דאמר כי האי תנא, דתניא: 'אמר רבי מאיר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הנדוכין שנדוכין כדרכן, ומלח עמהן' (מלח ותבלין כאחד); לא נחלקו אלא לדוכה בפני עצמה (כדרכה כשאר תבלין): שבית שמאי אומרים: מלח כפך ובעץ הפרור (על ידי שנוי ולא כדרכה), לצלי (דהיינו דבר מועט) אבל לא לקדרה, ובית הלל אומרים: ככל דבר.

'ככל דבר' ? סלקא דעתך (ואפילו בדבר שאין ניטל בשבת)? אלא אימא 'לכל דבר' (ואפילו לקדרה). (ועל כרחך כדרכה אמרי, ככל דרך שיטת הש"ס: דעל מה נחלקו דומיא דלא נחלקו קאמר: לא נחלקו על התבלין ומלח כאחד שנדוכין כדרכן, על מה נחלקו? לדוך כדרכה על מלח בפני עצמה, שבית שמאי אומרים כפך בשנוי, ועוד מחמיר: לצלי [כמות קטנה] ולא לקדרה [ולא כמות גדולה]; ובית הלל אומרים לכל דבר נדוכית כדרכה, ולא הוצרך לפרש, שכבר פירש.)

אמר ליה רב אחא ברדלא לבריה: כי דייכת (מלח) אצלי אצלווי ודוך (הטה המדוכה על צדה; דסבר כשמואל דאמר נידוכת כדרכה במדוך של אבן, ומיהו שנוי זוטא בעי לשנוי).

רב ששת [שהיה עורך] שמע קל בוכנא (במדוכת מלח), אמר: האי - לאו מגווייה דביתאי הוא (יודע אני שאין זה בתוך ביתי, שאסרתי עליהם לדוך במדוך של אבן בלא שנוי).

ודלמא אצלווי אצלי? דשמעיה דהוה צליל קליה (ואילו מכה בהשמטה באלכסון לא היה קולו צלול); ודלמא תבלין הו (שאינן צריכין שנוי)? תבלין נבוחי מנבח קלייהו (כשהן משברין הגרעינים נשמע קולו במדוכה כמנבחים; קרושנ"ט [משמיעים קול פיצוח]).

תנו רבנן: 'אין עושין טיסני (ביום טוב, שטורח גדול הוא, שכותש החטין עד שנחלקים אחד לארבעה נכדאמרינו במועד קטן (דף יג,ב)), ואין כותשין במכתשת' תרתי (שני דברים יש כאן, לא זה דומה לזה: קתני אין עושין טיסני - הא חלקא ודייסא שפיר דמי, דאין טרחן מרובה, והדר תני אין כותשין כלל)?

הכי קאמר: מה טעם אין עושין טיסני? לפי שאין כותשין במכתשת. ולימא 'אין כותשין במכתשת' (ואנא ידענא דתו לא מתעביד טיסנא)? אי תני 'אין כותשין במכתשת' - הוה אמינא 'הני מילי במכתשת גדולה (סתם מכתשת היינו גדולה), אבל במכתשת קטנה אימא שפיר דמי (אפילו טיסני)' - קא משמע לן (אין עושין טיסני כלל, לפי שאין כותשין שום כתישה במכתשת; והך מכתשת על כרחיך לא שנא גדולה ולא שנא קטנה, מדתני רישא אין עושין טיסני כלל). והתניא: 'אין כותשין במכתשת גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה' (דהוי כלאחר יד, דאינה אלא לתבלין)?

אמר אביי: כי תניא נמי מתניתא (דלעיל) - מכתשת גדולה תניא. (ולא תימא 'מה טעם קאמר', אלא תרתי קתני, והכי קאמר: אין עושין טיסני כלל אפילו בקטנה, ואין כותשין שאר כתישות במכתשת כגון דייסא, וסתם מכתשת - בגדולה קא מיירי.)

(ביצה יד, ב)

רבא אמר: (לעולם מה טעם קאמר, ובקטנה נמי קאי, וקאמר אין כותשין כלל, ודרמינן עלה אבל כותשין כו') - לא קשיא: הא לן (דלית לן עבדי דמזלזלי) והא להו (דאית להו עבדי דמזלזלי ועושין בגדולה, ואומרים "בקטנה עשינו");

רב פפי אקלע לבי מר שמואל, אייתי ליה דייסא ולא אכל. ודלמא במכתשת קטנה עבדוה?

דחזייה דהוה דייק טפי ;
ודלמא מאתמול עבדוה ?
דחזייה דהוה קליף צהריה (צוהר מראיתו היה קלוף ולבן), ואי בעית אימא :
שאני בי מר שמואל דאיכא פריצותא דעבדי .

משנה :
הבורר קטניות ביום טוב: בית שמאי אומרים: בורר אוכל -
ואוכל ;
ובית הלל אומרים: בורר כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי, אבל לא
בטבלא ולא בנפה ולא בכברה ;
רבן גמליאל אומר: אף מדיח (במים) ושולה. (מפרש בגמרא: שולה הפסולת שצף
למעלה, כמו 'משילת' בחביות' (עבודה זרה דף נא, א) דהיינו נמי שנוטל חרצנים הצפים על פי החביות) .

גמרא :
תניא: 'אמר רבן גמליאל: כמה דברים אמורים (דשרו בית הלל ליטול פסולת
ממש ולהשליך)? - כשהאוכל מרובה על הפסולת, אבל פסולת מרובה על
האוכל - דברי הכל נוטל את האוכל ומניח את הפסולת'.
פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי (ואפילו לטלטלו? והא בטילי ליה
מיעוטא לגבי רובא, והוה ליה ככוליה פסולת, ולא חזי) ?
לא, צריכא דנפיש בטרחא וזוטר בשיעורא (שישנו דק, והכי קאמר: במה דברים
אמורים? - בזמן שטורח האוכל מרובה על של פסולת - הוא דקא אמרי בית הלל 'נוטל פסולת', דמעוטי בטרחא
עדיף; אבל אם טורח הפסולת מרובה על של האוכל - 'דברי הכל' [נוטל את האוכל ומניח את
הפסולת] .

רבן גמליאל אומר אף מדיח ושולה:
תניא: 'אמר רבי אלעזר כדבי צדוק: כך היה מנהגן של בית רבן
גמליאל: שהיו מביאים דלי מלא עדשים, ומציפין עליו מים (ונותנים
בו מים עד שצפים על האוכל), ונמצא אוכל למטה ופסולת למעלה'.
והתניא איפכא (אוכל למעלה ופסולת למטה) ?
לא קשיא, הא בעפרא (למטה מן האוכל), הא בגילי (קש - למעלה מן האוכל) .

משנה :
בית שמאי אומרים: אין משלחין ביום טוב (דורון איש לרעהו) אלא מנות
(דבר המוכן ואינו עשוי להניחו למחר, כגון חתיכות בשר חתוכות לפני האורחים, וכן דגים) ;
ובית הלל אומרים: משלחין בהמה חיה ועוף, בין חיים בין
שחוטין ;
משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות, אבל לא תבואה (שאינה ראויה
היום: שאין טוחנים ביום טוב, שהיה לו לטחון מאתמול, ולא תפיג טעמה) ;
ורבי שמעון מתיר בתבואה (שמא יבשלם בקדרה ויכתשם במכתשת קטנה) .

גמרא :
תני רב יחיאל: 'וכלכד שלא יעשנו בשורה (לא ישלח הדורון על ידי אנשים הרבה
דאוושא מלתא ונראים כמוליכים למכור בשוק) ' ;
תנא: 'אין שורה פחותה משלשה בני אדם' ;
בעי רב אשי: תלתא גברי ותלתא מיני (שלשה שלוחים עם תלתא מיני) מאי (מי
אזלינן בתר כל מין ומין ושרי, כי היכא דיכול לשלוח איש אחד עם כל מין זה בלא זה - השתא נמי שרי? או
דלמא השתא מיהא אוושא מלתא) ?
תיקו .

רבי שמעון מתיר בתבואה:
תניא: 'רבי שמעון מתיר בתבואה, כגון חטין לעשות מהן לודיות
(מאכל חטין), שעורים ליתן לפני בהמתו, עדשים לעשות מהן רסיסין
(מאכל העשוי מן העדשים)' .

משנה :

משלחין כלים (בגדים), בין תפורין בין שאינן תפורין, ואף על פי שיש בהן כלאים והן לצורך המועד (ובגמרא מפרש למאי חזו); אבל לא סנדל המסומר (לא סנדל של עץ מצופה עור ומסמרות קבועין בו, שגזרו חכמים עליו שלא לנעלו בשבת וביום טוב, משום מעשה שהיה: שנהרגו הרוגים בשבת על ידי (במסכת שבת דף ט,א)), ולא מנעל שאינו תפור (דלא חזי למידי); רבי יהודה אומר: אף לא מנעל לבן (שלא היה דרכו לנעלו) מפני שצריך אומן (להשחירו); זה הכלל: כל שנאותין (מתקשטין) בו ביום טוב - משלחין אותו.

גמרא:

בשלמא תפורין - חזו למלבוש; שאין תפורין נמי חזו לכסויי; אלא כלאים למאי חזו? וכי תימא 'חזו למימך (לכפול) תותיה' - והתניא [ספרא קדושים פרשתא ב פרק ד הלכה יח]: ' (ויקרא יט, יט) [את חקתי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים] שך לא תזרע כלאים ובגד כלאים [שעטנז] לא יעלה עלך - אבל אתה יכול להציעו תחתך, אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תכרך לו נימא על כשרו (ויש נימים גדולים וגסים, כגון של דלופקין שקורין קו"ט, ומחממת במקומה, ועובר משום לא תלבש שעטנז [דברים כב, יא]; אי נמי נימא בעלמא: כיון דעיקר הבגד מהנהו ומחממו מלמטה - הויא לה הא לבישה דאית בה הנאה); וכי תימא דמפסיק מידי ביני ביני (שנותן בגד אחר ביניהם) - והאמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי משום קהלא קדישא דבירושלים: 'אפילו עשו מצעות זו על גבי זו, וכלאים תחתיהן - אסור לישן עליהם (מדרבנן)!' אלא בויילון (שראוי לפרסו כנגד הפתח).

והאמר עולא: מפני מה אמרו וילון טמא (מקבל טומאה, ולא עשאוהו כאחת ממחיצות הבית שאינן מקבלות טומאה)? - מפני שהשמש מתחמם כנגדו (מתעטף בשוליו, לפיכך יש תורת כלי עליו, וכיון דמתחממים כנגדו - אסור לעשותו כלאים)!!

(ביצה טו, א)

אלא בקשין (בגדים קשין שאין מחממים - מותר לישב עליהן), וכי הא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע: האי נמטא (בגד שקורין פלטר"א בלע"ז [לבד]) גמדא (קשה כמו 'גמוד מסאני' (פסחים דף קיא,א): דבר שהוא כוץ נעשה קשה) דנרש (מקום) - שריא (לישיבה, שאינו מחמם).

אמר רב פפא: ערדלין - אין בהן משום כלאים (דקשין הן). ('ערדילין' - ראיתי בתשובות הגאונים שרגילין ללבשן תחת מנעליהן, ועליהם עור של תישים מעובדין תחת קרקעיתן, וכנגד העקב של רגל יש עושיין אותן של צמר, וקורין אותן 'נמטי'). אמר רבא: הני צורי דפשיטי אין בהם משום כלאים (בגד כלאים שצורין בו מעות - מותר לתת בחיקו: שהמעות מקשין אותו ואינו מחמם); דבזרני (שצור בהם זרעים) יש בהם משום כלאים (ואסור לתת בתוך חיקו). רב אשי אמר: אחד זה ואחד זה אין בהן משום כלאים, לפי שאין דרך חמום בכך.

אבל לא סנדל המסומר:

סנדל המסומר מאי טעמא? לא משום מעשה שהיה? אמר אביי: סנדל המסומר אסור לנעלו ומותר לטלטלו: אסור לנעלו (ביום טוב) משום מעשה שהיה (במסכת שבת פרק 'במה אשה יוצאה' (דף ט,א)), ומותר לטלטלו (דכלי הוא); מדקתני 'אין משלחין', דאי סלקא דעתא אסור לטלטלו - השתא לטלטולי אסור, משלחין מבעיא?

ולא מנעל שאינו תפור:

פשיטא?

לא נצרכא דאף על גב דנקיט בסיכי (יתדות קטנות של עץ; ויש אומרים: תופר שתי תפירות באמצעו ושתיים בראשו ושתיים בעקבו).

רבי יהודה אומר אף לא מנעל לבן:

תניא: 'רבי יהודה מתיב בשחור ואוסר בלבן, מפני שצריך פיצת הגיר' (גיר מין קרקע המשחיר; 'ביצת' = כל דבר הנלוש ונעשה עב קרוי 'ביצת'; מטונ"ש בלע"ז [גושים]); 'רבי יוסי אוסר בשחור, מפני שצריך לצחצחו' (להחליקו, כדמפרש לקמיה: שבמקומו היו הופכים מקום בשר מבחוץ ומקום שער מבפנים, ודרך מקום בשר להיות בו

מרטים וקליפות קליפות) ' ולא פליגי: מר כי אתריה ומר כי אתריה:
באתריה דמר (דרכי יהודה) בשרא לתחת (לפנים, הלכך אין צריך לצחצחו), באתריה
דמר בשרא לעיל.

זה הכלל כל שנאותין בו ביום טוב [משלחין אותו]:
רב ששת שרא להו לרבנן לשרורי תפלין ביום טוב; אמר ליה
אביי: והא אנן תנן 'כל שנאותין בו ביום טוב משלחין אותו'
(ותפלין אין נאותין בהן ביום טוב, כדאמר בערובין (דף צו,א): יצאו שבתות וימים טובים שהן עצמן אות?)
הכי קאמר: כל שנאותין בו בחול (שהוא מתוקן כל צרכו) - משלחין אותו
ביום טוב. (דאי ביום טוב דקתני מתניתין - לאו אנאותין דלקמיה קאי, אלא אמשלחין דבתריה,
ולאתויי תפלין אתא: דאי נמי מנח להו ביום טוב ליכא אסורא; ומיהו סנדל המסומר - לא: דלא לימא "מדשרו
רבנן לשלחו שמע מינה מותר לנעלו").

אמר אביי: תפלין, הואיל ואתו לידן - נימא בהו מילתא: 'היה
כא כדרך (בערב שבת) ותפלין בראשו ושקעה עליו חמה, מניח ידו
עליהם (שלא יראום) עד שמגיע לביתו (וחכמים התירו לו להכניס לעיר דרך מלבוש, דהיא
'העברה כלאחר יד', ומשום בזיון); היה יושב בבית המדרש (בשדה היה ואינו משתמר)
ותפלין בראשו וקדש עליו היום - מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו'.

מתיב רב הונא בריה דרב איקא: 'היה כא כדרך ותפלין בראשו
וקדש עליו היום - מניח ידו עליהן עד שמגיע לבית הסמוך לחומה
(משנכנס לעיר - יתנם בבית הראשון, ולא יוליכם עד ביתו); היה יושב בבית המדרש וקדש
עליו היום - מניח ידו עליהן עד שמגיע לבית הסמוך לבית
המדרש'!!

לא קשיא: הא דמנטרא (באותו בית הסמוך לבית המדרש, אם נשמרים הם בו - יתנם שם), הא
דלא מנטרא.

אי דלא מנטרא, מאי איריא 'בראשו' (שכבר היה מלובש בהן מבעוד יום, דקא נקיש
אביי)? אפילו מחתן בארעא נמי (אפילו לאחר שקדש היום מצאן מונחים בקרקע התירו לו
חכמים להניחן בראשו ולהצניען), דהא תנן (עירובין פ"י מ"א): 'המוצא (המוצא גרס, ולא
גרסין 'המוציא') תפלין (בשבת בשדה) מכניסן (לעיר) זוג זוג (נותן בראשו אחד
ואחד בזרועו כדרך הנחתן בחול, ומכניסן, וְחֹתֶר וְהוֹלֵךְ וְלֹבֵשׁ זֶגֶד אַחֵר וּמְכַנִּיֶּס; תפלין של ראש ושל זרוע קרי
'זוג')'?

לא קשיא: הא דמנטרא מחמת גנבי ומחמת כלבי, הא דמנטרא מחמת
כלבי ולא מנטרא מחמת גנבי (ואשמעינן אביי דהואיל ולא מנטרא מחמת גנבי, מאחר שהן
בראשו - יוליכם עד ביתו, אבל אם מצאן שם במקום שהן נשמרין מן הכלבים - לא יזיזום ממקומן); מהו
דתימא 'רוב לסטים ישראל נינהו ולא מזלזלי בהו' - קא משמע
לן.

הדרן עלך ביצה